

S.052.2
1727

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ**

ПЕРЕВОЗОВА ПРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 657.6.012.16:622

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ
ЕКСПЕРТИЗИ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВАМИ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Івано-Франківськ – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу Міністерства освіти і науки України

Науковий консультант

доктор економічних наук, доцент
Гораль Ліліана Тарасівна
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
директор Інституту економіки та управління у нафтогазовому комплексі

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Терещенко Олег Олександрович
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри корпоративних фінансів та контролю;

доктор економічних наук, професор
Бутко Микола Петрович
Чернігівський державний технологічний університет,
завідувач кафедри менеджменту та державного управління;

доктор економічних наук, професор
Коваленко Олена Валеріївна
Запорізька державна інженерна академія,
завідувач кафедри економіки підприємства.

Захист дисертації відбудеться 21 жовтня 2014 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.052.06 в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу МОН України за адресою: 76019, м.Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, конференц-зал науково-технічної бібліотеки.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу МОН України за адресою: 76019, м.Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15.

Автореферат розісланий «__» вересня 2014 р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Т.Я. Коцкулич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку вітчизняної економічної науки характеризує парадоксальна ситуація щодо економічної експертизи, яка, з одного боку, стала нормою життя суспільства, престижною формою діяльності, дієвим інструментом менеджменту, але з іншого боку – не має єдиної її теорії. Незважаючи на широке суспільне використання економіко-експертних матеріалів, суджень експертів-економістів, попиту на економічну експертизу, її методологія, а також нормативно-регуляторне забезпечення в нашій країні знаходиться ще в стадії розробки.

Принципово нові економічні взаємини між господарюючими суб'єктами різних організаційно-правових форм, державними органами, урізноманітнення способів приховування доходів, спотворення фінансової звітності зумовлюють необхідність всебічного дослідження теоретичних, методологічних і організаційно-методичних аспектів проведення економічних експертиз не тільки на державному рівні, але й на рівні самого підприємства в контексті створення середовища ефективного управління.

Вагомий внесок у розвиток і становлення економічних експертних досліджень зробили вітчизняні та зарубіжні науковці та практики, зокрема Т. Арзуманян, І. Бахтін, М. Білуха, І. Болоніна, Ф. Бутинець, Л. Головченко, С. Голубятников, В. Дрейден, А. Іщенко, А. Засць, Н. Клименко, В. Комаха, В. Кузьмичов, В. Лисиченко, Г. Мумінова-Савіна, В. Палій, В. Понікаров, П.-З. Пошюнас, А. Ромашов, В. Рудницький, М. Салтєвський, М. Сегай, Ю. Сідельников, Е. Сімакова-Єфремян, В. Танасевич, М. Цимбал, А. Чередніченко, В. Шевчук, Г. Шумака та інші. Водночас, економічна експертиза в їх роботах розглядається тільки з позиції її застосування в правоохоронній практиці для отримання доказової інформації, що має не виправдано однобічний та обмежений характер.

Проблеми організації та проведення економіко-експертних досліджень стали темою розгляду в роботах Т. Авер'янової, Ш. Алібекова, Н. Башширової, А. Богомолова, М. Гаджієва, Т. Дмитрієнко, Є. Дубоносова, А. Д'ячкова, С. Єремина, О. Леханової, С. Нафієва, В. Новодворського, Є. Росинської, Я. Соколова, І. Твердої, В. Тимченко, А. Толкаченко, Л. Транчука, А. Усова, Г. Хамідулліної, С. Чадаєва, М. Чадина, А. Чинєнкова, В. Шадріна, А. Шубакова, А. Шестакова, А. Шляхова, П. Яні й інших авторів. Натомість, наявність значної кількості публікацій, наукової розробки теоретико-методологічних основ судово-бухгалтерської експертизи як складової економічної експертизи в цілому не відповідає в повній мірі потребам сучасної практичної діяльності.

Виокремленню та вирішенню проблем управління підприємством, інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень, процесам діагностики стану, контролюванню, моніторингу діяльності підприємства, побудові системи контролінгу на підприємстві присвячений значний доробок вітчизняних науковців. Зокрема, з різним ступенем глибини цим питанням присвячені роботи О. Амоші, Л. Артеменко, І. Благуна, М. Бука, Я. Витвицького, Л. Гораль, М. Данилюка, О. Дзьоби, О. Коваленко, В. Орлової, В. Петренка, А. Полянської, О. Терещенка, А. Устенка, І. Фадевої, А. Чухна, В. Яроцька та інші.

Дослідження існуючої методології і практики проведення економічних експертиз з позицій інформаційного забезпечення управлінських рішень, захисту економічних інтересів учасників процесу господарювання в ринковій економіці дозволяє констатувати невідповідність між змістом раніше розробленого теоретико-методичного інструментарію, який з ряду причин в сучасних умовах не може бути використаний як основоположний, з офіційними вимогами до якості та термінів проведення експертних економічних досліджень, направлених на здобуття об'єктивної, зрозумілої всім користувачам, надійної та вичерпної аналітичної інформації щодо різних аспектів господарської діяльності окремих суб'єктів такої діяльності.

Найвні у вітчизняній та світовій науковій літературі концептуальні та методологічні положення, а також великий досвід практики економічних експертиз створює необхідні передумови для здійснення системного міждисциплінарного дослідження дисертаційної проблематики.

Очевидна суспільна актуальність такого дослідження, незавершеність теоретичних розробок в області економічної експертизи і практична потреба у науковому обґрунтуванні методик її проведення, сприяючих виявленню негативних тенденцій і ухваленню відповідних рішень по їх усуненню, зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її предмет, об'єкт та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження автора виконані відповідно до основного наукового напрямку діяльності кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ та використані в процесі розробки держбюджетних тем Д-5-09-П «Розроблення методичних рекомендацій з обліку і аналізу витрат на підприємствах нафтогазової промисловості з метою формування цін і тарифів» (номер державної реєстрації 0109U000645), Загальних положень до «Загальногалузевої методики планування, обліку та калькулювання собівартості готової продукції (робіт, послуг) в нафтогазовому комплексі» у відповідності до договору №1.11.1(135/04)-56/14 від 05.05.2004 р. згідно плану науково-дослідних робіт НАК «Нафтогаз України». Автором, зокрема, проведено аналіз формування та контролю витрат нафтовидобувних підприємств та запропоновано напрямки їх вдосконалення. В межах держбюджетної теми № К5/2010 «Теоретичні та прикладні засади формування механізму ефективного функціонування та оптимізації діяльності соціально-економічних систем паливно-енергетичному комплексу» (2010-2014 рр., номер державної реєстрації 0110U003990) автором зокрема досліджувались проблеми та перспективи розвитку економічної експертизи, формування особистісного потенціалу експерта-економіста, прикладні аспекти проведення економічної експертизи системи управління конкурентоспроможністю підприємства в частині управлінських показників тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка концепції, теоретико-методологічних положень та рекомендацій щодо організації й проведення економічної експертизи як інструменту контролю в системі управління підприємством.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність постановки та вирішення наступних завдань:

- проаналізувати та узагальнити прикладні передумови застосування економічної

експертизи як дієвого інструменту контролінгу, сформувані комплексний підхід до застосування та розвитку економічної експертизи в даному контексті;

- дослідити епістемологічні основи економічної експертизи;
- розвинути теоретико-концептуальні засади використання економічної експертизи в процесі побудови системи менеджменту підприємства;
- провести моделювання економічної експертизи як процесу науково-контрольного пізнання за визначеним завданням;
- дослідити економічну експертизу як засіб підтримки управлінських рішень в системі контролінгу підприємства;
- визначити аспекти застосування економічної експертизи в контурах моделі контролінгу підприємства А. Дайле;
- провести системний аналіз економічної експертизи як підсистема системи контролінгу підприємства;
- розробити структурну модель формування особистісного потенціалу експерта-економіста в контексті здійснення експертної діяльності в системі інтелектуалізованого управління діяльністю підприємства;
- удосконалити методичний підхід діагностування помилок та ідентифікації ризиків формування помилкового висновку експертами при проведенні економічної експертизи підприємства;
- розробити організаційно-методичні аспекти модернізації управління підприємствами нафтогазової галузі з використанням економічної експертизи в системі контролінгу.

Об'єктом дослідження є процеси управління підприємством в контексті системи інтелектуалізованого менеджменту підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні, організаційні та прикладні положення економічної експертизи підприємства як інструменту контролінгу в системі інтелектуалізованого менеджменту підприємства.

Методи дослідження. Основним теоретичним підґрунтям дослідження є концептуальні положення економіки, економічної теорії, господарського контролю, фундаментальні основи теорії управління, теорії прийняття рішень. Методологічну основу дисертації складають загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, що обрані з урахуванням мети та завдань дисертаційного дослідження, а саме: порівняльно-правовий, історичний, формально-догматичний, компаративно-правовий застосовувалися під час аналізу вітчизняних нормативних актів, законопроектів, міжнародних документів, щодо становлення, організації та безпосереднього здійснення економічної експертизи діяльності підприємств (п.1.1), (1.2), (2.1),(2.2), (п.5.1), (5.2); системний, метод системно-структурного аналізу, аналізу, синтезу, наукової класифікації та групування – для уточнення і впорядкування термінології в понятійному апараті економічної експертизи: для дослідження сутності категорій «економічна експертиза» (п.1.2), «експерт» (п.1.3), «група експертів» (п.1.3), «процес проведення економічної експертизи» (п.1.3), «висновки економічної експертизи» (п.1.3), «експертний висновок» (п.1.3), «спеціальні знання» (п.4.2) тощо; наукової аналогії, структурного аналізу та синтезу – для побудови концептуальних моделей дисертаційного дослідження – економічної експертизи як процесу реалізації контрольної дії (п.2.2), процесу економіко-

експертного дослідження (п.2.2), економічної експертизи як процесу наукового дослідження за конкретним питанням стосовно господарської діяльності підприємства (п.2.2), процесу організації проведення економічної експертизи системи конкуренто-спроможності підприємства (п.2.2), формування особистісного потенціалу експерта-економіста (п.4.1); за допомогою системно-структурного аналізу побудовано система структурування технології процесу економічної експертизи управлінського ресурсу системи конкурентоспроможності підприємства (п.2.2), структуру загальної теорії економічної експертизи (п.2.3), діагностику рівня компетентності експертів у дослідженні питань економічного спрямування (4.1), структуру інформаційного забезпечення економічної експертизи та схему інформаційних потоків в процесі експертного дослідження (4.2), механізм проведення економіко-експертних досліджень окремих питань щодо охорони навколишнього природного середовища на підприємствах нафтогазової галузі (п.5.3); ідентифікація та оцінка ризиків помилки експерта при проведенні економічної експертизи (п.4.3); опитування та спостереження – для побудови класифікаційної бази даних експертів економічного спрямування (4.1), технології векторного аналізу є визначення ефективності організації її проведення економічної експертизи (4.1); методи теорії нечітких множин – для вирішення завдань визначення ризику (ймовірності) помилки в процесі експертного дослідження, здійснюваного експертом-економістом (п.4.3) тощо.

Інформаційну базу дослідження склали: правові і нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства юстиції України, публічні дані національної акціонерної компанії «Нафтогаз України», органів виконавчої влади, публікації вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали особистих досліджень, власні ідеї та розробки автора.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у концептуальному вирішенні науково-прикладної проблеми застосування економічної експертизи як дієвого інструменту контролінгу та складової системи управління підприємством. В результаті дослідження сформульовано ряд положень і висновків, що визначають новизну роботи та є предметом захисту, зокрема основними з них є:

вперше:

- розроблено комплексний підхід до застосування та розвитку економічної експертизи як інструменту контролінгу на основі системної інтеграції функцій планування, контролю й інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо діяльності підприємства, що сприятиме забезпеченню вищої якості менеджменту підприємства;
- сформовано ідеологію та побудовано концептуальну структурно-функціональну модель економіко-експертної системи як складової уніфікованої інформаційно-керуючої системи управління підприємством, вхідними величинами якої запропоновано вважати: законодавче регулювання експертної діяльності; статус особи-експерта, уповноваженої на проведення дослідження; обсяг і якість матеріалів, наданих для дослідження; регуляторні акти відомчого характеру щодо проведення експертних економічних досліджень; рівень професійної компетенції та кваліфікації експерта; організаційно-правова форма і галузева приналежність досліджуваного об'єкту; стан бухгалтерського обліку і звітності досліджуваного

об'єкту; структура економічного класу експертних досліджень і місце кожного складового в даній структурі;

- побудовано компетентнісну векторну модель експерта, що дає змогу унаочнити його професійний профіль, унікальність якої полягає в розширенні інформаційних потоків, спрямованих до кінцевого споживача економіко-експертних послуг і самих експертів-економістів, а також розроблена методика структурно-логічного аналізу ефективності проведення експертного дослідження за векторною моделлю, що на відміну від існуючих унаочнює сприйняття оцінки рівня компетентності експертів-економістів в процесі конкретного дослідження користувачами економіко-експертних послуг; структурну модель формування особистісного потенціалу експерта-економіста, підґрунтям якої стала синергія біологічного, соціального та професійного розвитку особи експерта, що на відміну від існуючих підходів, при характеристиці враховує особистість експерта-економіста як цілісне утворення (всі складові особи, стабільність зв'язку і взаємодія всіх складових особистості);

удосконалено:

- загальну концепцію економічної експертизи яка вирізняється від існуючих визначенням економічної експертизи як системи теоретичного знання, що відображає на метапредметному рівні найзагальніші закономірності розвитку наукових основ економічної експертизи та економіко-експертної діяльності; сформовано науково-теоретичні складові економічної експертизи;

- структурування технології процесу економічної експертизи та розроблені схеми процесу економіко-експертного дослідження, причинно-наслідкової взаємодії елементів прийняття управлінських рішень, які на відміну від існуючих підходів до формалізації такого процесу враховують функціонування підсистеми економічної експертизи у складі системи інтелектуалізованого менеджменту підприємства та розкривають послідовність застосування економічної експертизи як сукупності ланок з визначеними причинами, наслідками, функціональним ядром зв'язку, умовами реалізації, для забезпечення успішного управління всіма бізнес-процесами підприємства;

- методику діагностування помилок та ідентифікації ризиків формування помилкового висновку експертом при проведенні економічної експертизи підприємства, що на відміну від існуючих ґрунтується на використанні логічного аналізу для визначення ризику (ймовірності) помилки в процесі економіко-експертного дослідження; модель оцінювання наявності помилки висновку експерта-економіста, експлікація якої полягає у наявності в ній механізму логічного висновку, який дав би змогу оцінити рівень ризику невиявлення цієї помилки на основі якісних факторів впливу;

набуло подальшого розвитку:

- термінологічно-понятійний апарат у сфері економічної експертизи як дієвого інструменту контролінгу діяльності підприємства, що сприяє усуненню неконвенційності та неточності економічної термінології, зокрема уточненню сутність категорії «економічна експертиза», яку запропоновано, на відміну від існуючого підходу, визначити як фахове дослідження, яке включає в себе документальну перевірку, аналіз та оцінку окремих питань стосовно господарської діяльності підприємства, бізнес-процесів, особою-експертом за ініціативою суб'єктів управління

системи інтелектуалізованого менеджменту для вироблення або уточнення управлінських рішень спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства;

- системний підхід в частині уніфікації підсистеми економічної експертизи в рамках системи інтелектуалізованого менеджменту підприємства для забезпечення успішного управління всіма бізнес-процесами підприємства, за яким на відміну від існуючого підходу, виділені субстанція, будова, функціонування, розвиток економічної експертизи, визначені її пізнавальні функції, побудовано матрицю елементів системи економічної експертизи підприємства;

- адаптаційні аспекти застосування економічної експертизи в контурах моделі контролінгу А.Дайле, що сприятиме реалізації економічної експертизи в обох групах інструментів: інструментів планування та регулювання діяльності підрозділів та інструментів керівництва та стимулювання працівників; за кожним з бізнес-процесів підприємства визначені цілі контролінгу, що є фактичними похідними від цілей підприємства та знаходять безпосереднє відображення у сформованих до вирішення задачах, наведена взаємоузгодженість основних завдань контролінгу та економічної експертизи;

- визначення прикладних передумов застосування економічної експертизи як дієвого інструменту контролінгу на підприємствах нафтогазової галузі України в цілому та ПАТ «НАК «Нафтогаз» як найпотужнішого представника підприємств галузі зокрема (серед яких: розміри підприємств, диверсифікація діяльності, інтенсивність інформаційних потоків, наявність інвестиційних програм, політика ціноутворення, особливості кредитної політики підприємств, рівень довірливих відносин з покупцями та замовниками, рівень невизначеності при здійсненні діяльності, наявність конфліктних ситуацій (в т.ч. і судових спорів) між окремими складовими елементами компанії та відсутність узгодженості дій щодо їх вирішення тощо), що сприятиме удосконаленню системи управління підприємством та спрямована на координацію взаємодії систем менеджменту і контролю;

- організаційно-методичні аспекти модернізації управління підприємством, що вирізняються використанням в системі контролінгу підсистеми економічної експертизи з врахуванням концептуальних проявів холдингу в якості визначеної моделі/моделей (фінансово-економічна, процесна, інтелектуальна, маркетингова, генератора грошових потоків тощо), що сприятиме взаємозв'язку та координації управлінських рішень, прийнятих на підставі інформаційних масивів, які спрямовані від кожного складового елементу цієї холдингової системи до корпоративного центру.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні та розвитку методико-прикладних засад економічної експертизи як інструменту контролінгу в системі управління підприємством.

Окремі положення дисертаційного дослідження були застосовані при розробці моделей проведення економічних експертиз за визначеними питаннями господарської діяльності і впроваджені в систему управління НГВУ «Долинанафтогаз» ПАТ «Укрнафта» (довідка № 180 С – 1041 від 08.04.2013 р.), Івано-Франківської експедиції з геофізичних досліджень в свердловинах Державного геофізичного підприємства «Укргеофізика» (довідка № 171/22 від

27.05.2013 р.), Філії Управління магістральних газопроводів «Прикарпаттрансгаз» ПАТ «Укртрансгаз» (довідка № 1367/13-03 від 01.06.2013 р.), ЗАТ «СГПБ-Інвест» (довідка №415/01 від 24.01.2011 р.) та ТзОВ «Солар-ІФ» (довідка № 3 – 123 від 26.03.2013 р.), ТзОВ «НВП «Нафтовик» (довідка № 017/13 від 16.12.2013 р.), ТОВ «Юридична компанія Юрексперт Істейт» (довідка №28/12 від 28.12.2013 р.), що дозволило формалізувати технологічні етапи проведення економічної експертизи в прикладному аспекті з метою управління щодо окремих питань господарської діяльності підприємства та сприяло прийняттю керівництвом підприємства ефективних управлінських рішень, за наслідками яких отримано позитивний економічний та соціальний ефект (уникнення зайвих витрат, фінансових санкцій, покарань).

Одержані наукові результати, концептуальні положення та науково-методичні підходи щодо економічної експертизи, зокрема використання гідсистеми економічної експертизи в системі контролінгу були використані ПАТ «Укртрансгаз» (довідка від 15.05.2014 р.) з метою модернізації управління підприємствами нафтогазової галузі.

Практичні рекомендації щодо реалізації економічної експертизи як інструменту контролінгу в системі управління підприємством апробовані під час здійснення податкових перевірок як окремих питань господарської діяльності суб'єктів господарювання, так і в цілому комплексної оцінки фінансово-господарського стану підприємства, в процесі роботи ДПС в Івано-Франківській області (довідка № 96/10/21 від 29.01.2013 р.) з метою оцінки адекватності ситуації прийнятих керівництвом управлінських рішень.

Сформовані у дисертації архітектурні особливості побудови системи контролінгу підприємства за наявності підсистеми економічної експертизи використані ТОВ «Київаудит» (довідка №18 від 25.03.2013 р.) та в процесі роботи ТОВ «С-ПРОСТІР» (довідка №58 від 11.04.2013 р.) з метою сприяння взаємозгодженості зв'язків при побудові такої системи на підприємстві, підвищенні якості та координації управлінських рішень, прийнятих на підставі інформаційних масивів, які спрямовані від кожного складового елементу цієї системи до керівництва.

Запропонований в дисертаційній роботі алгоритм побудови рейтингової кваліфікаційної таблиці незалежних експертів-економістів, використаний ТзОВ «Інформсервіс-ІВ» в розробці спеціальної бази даних по експертам, які мають право проводити економічну експертизу (БД «Експерт-економіст»), застосування якої дозволяє скоротити терміни підготовчих робіт для ініціації експертного дослідження окремими юридичними особами і полегшити процес вибору експерта необхідної кваліфікації і/або формування експертних груп у межах конкретної територіальної області України (довідка № 124-12 від 11.12.2012 р.); інтегральна модель аналізу на основі блоку стратегічних карт при проведенні економіко-експертного дослідження операційних витрат нафтогазовидобувного підприємства апробована на ТОВ «Сервіс Інформаційних Технологій» (довідка №44 від 08.04.2011 р.).

Основні теоретико-методологічні та методичні результати дисертаційної роботи використані у навчальному процесі економічного факультету Державного вищого

навчального закладу «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» при викладанні навчальних дисциплін «Підприємство і бізнес-планування», «Планування діяльності підприємств», «Ревізія і контроль», «Судово-бухгалтерська експертиза», «Методи дослідження операцій», «Методи прийняття рішень», «Фінансовий аналіз», «Фінансовий аудит», «Аналіз інвестиційних проєктів», «Економічна діагностика» та «Внутрішньо-господарський контроль» (довідка № 01-08/03/1715 від 24.12.2012 р.) та впроваджено в навчальний процес кафедри обліку і аудиту та кафедри фінансів (Інституту економіки та управління у нафтогазовому комплексі) ІФНТУНГ при складанні робочих навчальних програм і підготовці лекційних курсів з таких дисциплін, як: «Фінансовий аналіз», «Управління витратами» для студентів спеціальності 7.03050801, 7.03050801 – «Фінанси» та дисциплін «Судово-бухгалтерська експертиза», «Організація обліку», «Податковий аудит», «Фінансовий аналіз» для студентів напрямку підготовки 8.050106, 7.050106 – «Облік і аудит» (довідка від 09.04.2014 р.)

Особистий внесок здобувача. Основні наукові результати дослідження, що виносяться на захист, є особистим авторським внеском у розробку обраної теми дисертаційної роботи. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї і положення, котрі становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження доповідалися, були обговорені й отримали позитивну оцінку на міжнародних, всеукраїнських конференціях, круглих столах, зокрема: Всеукраїнській міжвузівській науковій конференції студентів та молодих науковців «Управління регіональним розвитком в контексті сучасних процесів міжнародної інтеграції» (Івано-Франківськ, 2005), Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу, контролю і аудиту в сфері надання послуг» (Тернопіль, 2006), Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансові ресурси регіону: організація і управління» (Івано-Франківськ, 2006), Міжнародній науково-технічній конференції «Ресурсозберігаючі технології в нафтогазовій енергетиці» (Івано-Франківськ, 2007), III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (Дніпропетровськ, 2008), Міжнародній науково-практичній конференції «Ринок аудиторських послуг в Україні: стан і перспективи розвитку» (Івано-Франківськ, 2010), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні напрями теоретичних та прикладних досліджень 2011» (Одеса, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Вдосконалення механізму розвитку економіки України в умовах ринкових відносин» (Ужгород, 2011), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах сучасних концепцій управління» (Львів, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління» (Судак, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрями інноваційного розвитку виробництва та переробки продукції АПК» (Івано-Франківськ, 2011), Міжнародній науково-технічній конференції і виставці «Нафтогазова енергетика – 2011» (Івано-Франківськ, 2011), X-й Ювілейній міжнародній науковій конференції «Еколого-соціальні орієнтири

бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики» (Житомир, 2011), III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем» (Івано-Франківськ, 2011), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування нової економіки XXI століття» (Київ, 2011), Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації» (Кошице, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Пріоритетність соціального розвитку економіки регіону» (Івано-Франківськ, 2012), Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Фінансова безпека та стратегічний розвиток держави» (Київ – Полтава, 2012), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах інформатизації та глобалізації економіки» (Івано-Франківськ, 2013), Міжнародній науково-практичній конференції «20-річчя аудиту. Досягнення, проблеми та перспективи розвитку» (Симферопіль, 2013), III Міжнародній науково-практичній конференції «Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці» (Івано-Франківськ, 2013), IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем» (Івано-Франківськ, 2013), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Спецпроект: аналіз наукових досліджень» (Рівне – Київ – Дніпропетровськ, 2013); Круглому столі на тему «Фінансова трансформація: думка експертів стосовно спільного обслуговування та аутсорсингу» (Івано-Франківськ, 2013); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління» (Судак, 2013); XII Міжнародній науковій конференції «Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління» (Житомир, 2013); VI Міжнародному фінансово-баківському форумі «Інвестиційні процеси в економічному розвитку» (Яхранка, 2013); Круглому столі з метою апробації результатів дисертаційного дослідження в Чернігівському державному технічному університеті (Чернігів, 2014).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли відображення в 69 опублікованих працях, з яких особисто автору належить – 63,15 друк. арк. Серед них одна одноосібна монографія загальним обсягом 20,0 друк. арк., участь у трьох колективних монографіях, в тому числі належить особисто автору – 1,15 друк. арк., 29 статей – у фахових наукових виданнях (обсягом 10,21 друк.арк., з яких особисто автору належить – 5,78 друк. арк.), 14 публікацій у інших виданнях (обсягом 147,65 друк. арк., з яких особисто автору належить – 32,73 друк. арк.), 6 публікацій у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз (обсягом 1,77 друк. арк.), 16 публікацій апробаційного характеру (обсягом 2,45 друк.арк., з яких особисто автору належить – 1,72 друк. арк.), 1 авторське свідоцтво, отримане у співавторстві.

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, п'ятих розділів, висновку, списку використаних джерел і додатків. Дисертаційна робота загальним обсягом 400 сторінок комп'ютерного тексту містить 25 таблиць (на 43 сторінках), 41 рисунок (на 41 сторінці), список використаних джерел із 333 найменувань на (38

сторінках) та 8 додатків (на 28 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі міститься обґрунтування актуальності теми дослідження, розкрито рівень її розробки, визначену мету, завдання, предмет, об'єкти, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, надано інформацію про апробацію та публікації результатів дослідження.

У розділі 1 «**Концептуально-методологічні засади застосування економічної експертизи в системі управління підприємством**» проведений ретроспективний аналіз процесу становлення економічної експертизи як форми контролю господарської діяльності та контуризації її в системі управління підприємством. Проведений в дисертаційній роботі історичний аналіз зародження й розвитку інституту спеціальних знань економічної експертизи, має не тільки самостійне наукове значення, але й дозволяє створювати фаховообґрунтовані орієнтири як для вчених-економістів, так і для експертів-практиків.

Визначено, що розуміння сучасного підприємства як складної відкритої соціалізованої виробничо-господарської системи, окреслює нові контури оцінки ефективності його роботи. Зокрема, це стосується ситуативної адекватності дій управлінського персоналу підприємства на всіх організаційних шаблях його структури: особи, що приймають рішення, мають нести відповідальність за якість таких рішень, їхню реалізацію через існуючу систему управління підприємством, а також вплив наслідків таких рішень на діяльність підприємства. Прийняття та обґрунтування і, як наслідок, виконання управлінських рішень економіко-фінансового характеру мають відповідати загально державним нормам і критеріям, що корелюють із цілями господарської діяльності самого суб'єкта господарювання. А отже, в роботі доведено, що набирають дедалі більшої актуальності в частині прийняття управлінських рішень питання управління підприємством із застосуванням інтелектуально-експертних систем, які б могли суттєво підвищити якість менеджменту.

Обґрунтовано, що дія такої економіко-експертної системи спрямована на розкриття та активізацію всіх джерел і резервів інтенсифікації розвитку підприємства, уникнення/запобігання помилок на основі комплексного використання взаємопов'язаних економічних, соціальних, науково-технічних, організаційних чинників в контексті підвищення ефективності системи управління підприємством. Такий авторський підхід в повному обсязі вкладається в розуміння функції контролінгу як рефлексії (усвідомлення й осмислення) управлінських рішень, у зв'язку з чим контролінг визнається методологією і методикою координації – метафункцією управління процесом прийняття рішень. Водночас, підтримуючи позицію прихильників системоутворюючої ролі контролінгу в управлінні підприємством, контролінгу як управлінської метасистеми, що об'єднує в собі технологічні та евристичні складові інтелектуалізації управлінської праці, в дисертаційній роботі окреслено місце економічної експертизи в якості інструментарію контролінгу для беззаперечного підвищення якості реалізації його метафункції.

На прикладі підприємств нафтогазового комплексу України, діяльність яких на сучасному етапі розвитку ринкових відносин напряму пов'язана з постійною потребою прийняття управлінських рішень щодо динамічних процесів, які відбуваються у внутрішньому середовищі самого підприємства в умовах невизначеності, багатоваріантності та багатокритеріальності зовнішнього середовища їх функціонування, актуалізована необхідність застосування економічної експертизи при прийнятті управлінських рішень, зокрема стосовно проблемних аспектів організаційно-структурної побудови, технології економічних процесів, інвестиційних проєктів, обліково-управлінського забезпечення підприємств.

Визначений епістемологічний стан економічної експертизи на сучасному етапі, характерними для якого є вільне тлумачення терміну «експертиза», спотворення її суті, змішання її форм, функцій із завданнями контролю, дослідження й управління, спекулятивне використання історично набутого статусу експертизи в комерційних цілях. Відзначено, що реалізація економічної експертизи як форми контролю може бути здійснена як зовні, так і з середини підприємства, залежно від суб'єкту контролю та мети його здійснення; наукове пізнання феномену «економічна експертиза» ускладнюється багатовимірністю даного поняття, зокрема в конвергенції юридичної та економічної складової; сама експертиза є інструментом, за допомогою якого експерти можуть досліджувати об'єктивні властивості об'єкта (чи їх виявляти), навмисне сконструйовані або випадково привнесені, а отже саме економічна експертиза є дієвим інструментом контролю на сучасному етапі становлення інформаційних технологій, технології управління (процеси обґрунтування, прийняття, організація виконання рішень). Водночас, результатом економічної експертизи є висновок за певними обставинами, фактами, який в контексті системи управління підприємством виступає підґрунтям управлінського рішення.

Уточнено понятійно-категоріальний апарат економічної експертології, який є базисним підґрунтям теорії і методології цієї науки. Сформульоване авторське визначення поняття «експерт», під яким розуміється носій спеціальних знань та практичного досвіду, який незалежно від зовнішніх впливів і власного зиску на основі об'єктивних і вичерпних (в його розумінні) фактичних даних щодо особливостей, властивостей, специфіки об'єкта експертизи стосовно конкретного суб'єкта господарювання в чинному законодавчо-нормативному полі, формує висновок відносно питань, сформульованих ініціатором експертизи, включений в процес прийняття рішень, виконуючи спеціальнорольову функцію, та несе відповідальність за свій експертний висновок, має права і обов'язки, визначені відповідними регламентаційними документами; підтверджує рівень своєї кваліфікації в установленому порядку; «економічна експертиза» як фахового дослідження, яке включає в себе документальну перевірку, аналіз та оцінку окремих питань (або всю) фінансово-господарську діяльність особою-експертом за ініціативою фізичних чи юридичних осіб, уповноважених органів (осіб), відповідно до чинного законодавства, засноване на використанні спеціальних фінансово-економічних знань із наданням експертного документу (висновку) щодо поставлених перед експертом питань. Запропоноване трактування концепту «економічна експертиза» не заперечує

можливості входження економічної експертизи до правового предметного поля її максимально враховує її ознаки як емпіричного дослідження.

Відзначено, що як вид дослідницької, аналітичної та прогнозної діяльності, що здійснюється незалежними експертами, сучасний етап розвитку економічної експертизи здійснюється в двох основних формах: як елемент (стадія) процесу управління – внутрішньовідомча, корпоративна, внутрішня експертиза; як вид консалтингової діяльності – незалежна (комерційна, замовна) зовнішня експертиза.

Застосувавши послідовність розкриття змісту концепції досліджуваного об'єкту, запропоновану В. Пантелеєвим, просування проблематики концепції економічної експертизи представлена у наступній послідовності: концепція економічної експертизи → концептуальний підхід до економічної експертизи → концептуальна модель економічної експертизи → викладення засад практичної реалізації моделі економічної експертизи конкретного питання щодо господарювання підприємства. Запропоновано під концепцією економічної експертизи розуміти систему поглядів, а також спосіб розгляду і пояснення її як специфічної форми контролю, в основу якої покладена певна керівна ідея, конструктивний принцип вивчення фактографічної бази та організації дослідницької діяльності. Визначено сучасну концепцію економічної експертизи як теоретичну інтегральну конструкцію на базі економічної науки та науки про господарський контроль, що розкриває закономірності, методологію та процес формування і розвитку наукових основ, притаманних експертиці, в економічній площині; розкриває методику досліджень специфічних об'єктів господарської діяльності окремих суб'єктів; дозволяє судити про економічне дослідження як про предмет науки; про місце економічної експертизи в системі наукового знання (табл. 1).

Досліджено економічну та правову архітектуру економічної експертизи, за результатами конкретизоване її значення з управлінської точки зору, яка відображає економічну експертизу як повноцінну форму господарського контролю, про що свідчить площина її функціонального призначення. Доведено, що як одну з форм фінансового контролю економічну експертизу слід розглядати в межах контрольної діяльності з перевірки суб'єктів господарювання всіх форм власності шляхом застосування встановлених чинним законодавством методів такої діяльності.

Встановлено, що економічна експертиза перебуває, на межі декількох соціально-гуманітарних наук, що зумовлює певну специфіку побудови її термінології. Основна особливість і демаркація насамперед зумовлені характером співвідношення між суб'єктами експертизи та об'єктом дослідження.

В розділі 2 «Економічна експертиза як інструмент контролінгу» сформовано науковий апарат дослідження економічної експертизи як інструменту контролінгу, побудована логічна схема процесу економіко-експертного дослідження, на підставі якої структуровано складові економічної експертизи як процесу наукового дослідження для вирішення питань стосовно господарської діяльності підприємства в контурах системи контролінгу.

На основі систематизації наукового апарату сформовано загальну схему процесу організації проведення експертизи системи конкурентоспроможності підприємства з визначенням цілей, предмету, конкретного об'єкта дослідження, методичних прийомів економічної експертизи.

Таблиця 1 – Складові концепції економічної експертизи як окремого інструменту контролінгу

Основні складові концепції	Економічна експертиза
Мета	Визначення змісту та переліку об'єктів економічної експертизи з урахуванням сучасного стану і реалій національної економіки, в розробці нових прийомів і методів експертного вивчення та узагальнення їх результатів стосовно діяльності конкретного підприємства
Основні завдання	Розкриття та приведення в дію всіх джерел і резервів інтенсифікації розвитку підприємства, уникнення/запобігання помилок, зниження ризику на основі комплексного використання взаємопов'язаних економічних, соціальних, науково-технічних, організаційних чинників в контексті підвищення ефективності системи управління підприємством.
Сфера застосування	Контролінг підприємства, фінансово-економічна, господарського контролю
Зв'язок з бухгалтерським обліком та фінансовою звітністю, господарським контролем	З високим ступенем синергізму
Об'єкт	Господарська діяльність підприємства
Предмети	Система господарського обліку підприємств, ризикові операції, факти умисного перекручення даних обліку і звітності з метою зловживань і шахрайства, діяльність експерта, пов'язана із провадженням економічних експертиз на конкретному підприємстві
Суб'єкти	Особи, що володіють спеціальними знаннями із загальної економічної теорії, фінансів, фінансового та управлінського обліку, теорії прийняття рішень, тощо
Місце експертних дій	Економіко-експертна підсистема системи контролінгу підприємства
Технологія експертизи	Методологія та методика організації, проведення і реалізація результатів економічної експертизи за дорученням ініціатора, нормативно-правова база, що регламентує питання господарського обліку, аналізу, контролю.

Примітка: розроблено автором

Визначено сутність економічної експертизи як однієї з форм контролювання діяльності підприємства (інструменту контролінгу), що полягає у виявленні залежностей, якостей, зв'язків, відповідності законодавчо-нормативним вимогам, цілям підприємства певного об'єкту дослідження, стосовно конкретного предмету, виду чи обставин його діяльності та спрямована на одержання певної сукупності знань для практичних цілей: коригуючих впливів, управлінських рішень тощо.

Розроблена модель процесу економіко-експертного дослідження як інформаційного процесу, що дозволяє оцінити технологічні етапи його проведення з метою управління ним та проведено структурування технології процесу економічної експертизи.

Доведено, що застосування в системі контролінгу підприємства економічної експертизи дозволить оптимізувати дію індикативної системи відхилень щодо інформаційного забезпечення (визначення проблемних джерел інформації, які надають викривлену, недостовірну інформацію; зайвих ланок, що продукують інформаційний дубляж і можуть бути усунені) на всіх рівнях управління та формування комплексу управлінських рішень – коригативів з в-рахуванням законодавчо-нормативних регуляторів та наявних зворотних зв'язків між рівнями управління (рис. 1).

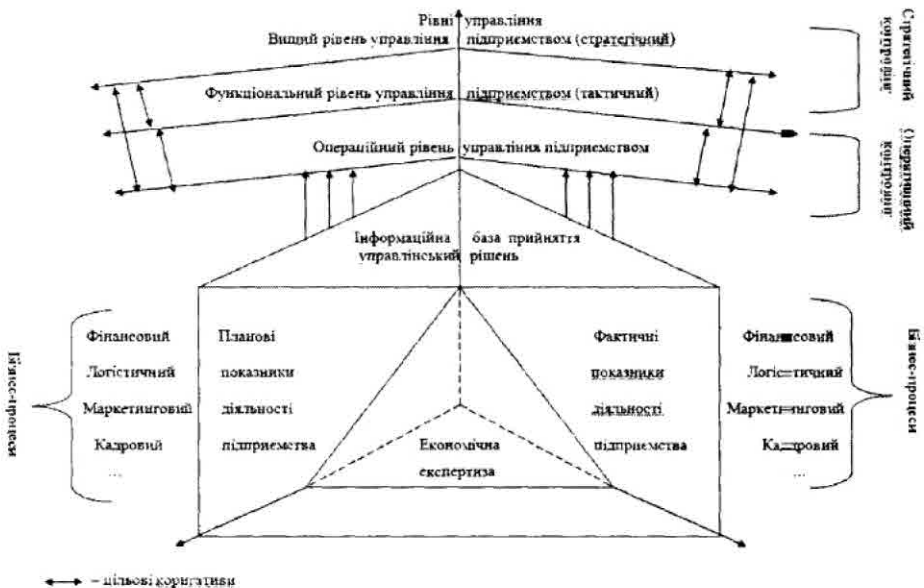

Рисунок 1 – Система контролінгу підприємства з виокремлення місця економічної експертизи

Примітка: розроблено автором

Відзначено, що підсистема економічної експертизи в системі контролінгу буде виконувати не тільки функцію індикатора достовірності інформації, але як додаткове навантаження ця функція буде здійсненою по мірі реалізації економічних досліджень, що сприятиме налагодженню циркуляції в системі контролінгу підприємства достовірної адекватної інформації. Комплекс управлінських рішень, які приймаються в системі контролінгу, буде конкретизованим в функціонально-цільовій площині підприємства з врахуванням наявних бізнес-процесів та стратегії розвитку підприємства. Такий підхід найбільш повно корелюється з системою «інтелектуалізованого управління численними і складними бізнес-процесами на основі концепції «піраміди контролінгу».

Доведно, що сучасна система контролінгу працює виключно з вторинними (вторинними) джерелами інформації, не виходячи в ті інформаційні прошарки, які фактично здійснюють саму діяльність (інформація за окремими бізнес-процесами), а також тими, що мають істотно більший вплив на ефективність діяльності підприємства загалом (організація робочих місць, виробничих процесів на принципах наукової організації виробництва, управління інноваціями на підприємстві тощо). Натомість, в процесі економіко-експертного дослідження охоплюється весь інформаційний спектр стосовно конкретного завдання.

Досліджено теоретичні основи формування та взаємовплив інформаційних потоків окремих інформаційних каналів при формуванні інформаційної бази для прийняття управлінського рішення. Визначено, що економічна експертиза може виступати відповідним інформаційним каналом відносно окремого управлінського рішення або саме вона може виконувати роль фільтра, який абсорбує інформацію, яка безпосередньо не стосується управлінського рішення, залишаючи на виході релевантну інформацію (рис.2).

Рис. 2 а)

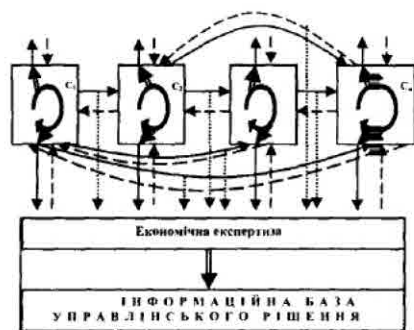

Рис. 2 б)

Рисунок 2 – Формування та взаємовплив інформаційних потоків окремих інформаційних каналів при формуванні інформаційної бази для прийняття управлінського рішення, де C_n – економічна експертиза

Примітка: розроблено автором

Проведене дослідження специфіки використання математичних методів в економічній експертизі, що визначається нелінійною природою об'єктів економічної експертизи. Обрано ймовірно-статистичну модель як таку, що дозволяє на основі певної сукупності емпіричних даних описати теоретичну величину. На підставі цієї моделі автором розроблені моделі з виокремленням лише каналу економічної експертизи для дослідження гіпотез експертом та моделі, що враховують загальну сукупність каналів, в т.ч. і канал економічної експертизи. Дані моделі дозволяють індуктивним шляхом сприяти підтвердженню теоретичних гіпотез експертом в процесі проведення дослідження (реалізація із застосуванням матпакеу Maple).

Розроблено причинно-наслідкову схему прийняття управлінського рішення з врахуванням ланки економічної експертизи. Таке композиційне подання процесу дозволить уточнити і алгоритмізувати кожен з причинно-наслідкових ланок та врахувати взаємозв'язок між ними та вплив потреб підприємства. В дисертаційній роботі визначені адаптаційні аспекти застосування економічної експертизи в контурах моделі контролінгу А.Дайле, зокрема визначено реалізацію економічної експертизи в обох групах інструментів: інструментів планування та регулювання діяльності підрозділів (функція управління бізнес-процесами) та інструментів керівництва та стимулювання працівників (функція управління людьми) (рис. 3).

Модель контролінгу з підсистемою економічної експертизи

Рисунок 3 – Застосування економічної експертизи в контурах моделі контролінгу А. Дайле

Примітка: розроблено автором

Так, визначені за кожним з бізнес-процесів підприємства, цілі контролінгу є фактичними похідними від цілей підприємства та знаходять безпосереднє відображення у сформованих до вирішення задачах. Наголошено, що саме від їх

вирішення, а насамперед від точності формулювання, заложить досягнення цілей підприємством та наведена взаємоузгодженість основних завдань контролінгу та економічної експертизи.

Удосконалене графічне зображення піраміди тотального контролінгу в мультифункціональному організаційному утворенні в контурах моделі А. Дайле. Авторське бачення розподілу елементарної складової піраміди тотального контролінгу на дві частини відповідає запропонованому В. Петренко, С. Кісем та Е. Швидким підходу до представлення комплексу бізнес-процесів у системі підприємства у складі бізнес-процесів управлінського та забезпечувального (технологічного, виконавчого) характеру. В такий спосіб представлення піраміди тотального контролінгу в мультифункціональному організаційному утворенні в контурах моделі А. Дайле відобразить також і забезпечення цільового завдання контролінгу, а саме побудови на підприємстві ефективної системи прийняття, реалізації, контролю й аналізу управлінських рішень.

В розділі 3 «Системний аналіз економічної експертизи підприємства в контексті тотального контролінгу» досліджено з позиції системного підходу на умовах безперервності функціонування організацію підприємства як цілеорієнтованої структури фінансово-майнового потенціалу й бізнес-процесів, що зумовлюють доцільність формування системи контролінгу на підприємстві. Доведено, що системна характеристика підприємства визначає сутнісний прояв системи контролінгу та зумовлює інтерактивний характер операцій, процесів, інформаційних потоків, що виникають, здійснюються, координуються та регулюються в контурі контролінгу. Відповідно, дія системи контролінгу скерована на забезпечення довгострокової діяльності підприємства при максимальній координації дій всіх структурних підрозділів підприємства для досягнення основних цілей його функціонування.

Визначено, контролінг як саморегулююча система, що являє собою систематизовану сукупність підсистем, які формують замкнутий контур управління підприємством: організаційні заходи контролінгу керують всім різноманіттям організаційних операцій, включаючи і ті, які входять до самої системи контролінгу.

Збагачення концептуального змісту контролінгу як інформаційно-сервісної системи управління ставить нові вимоги до швидкості отримання та якості інформації для управління в умовах стрімкого скорочення часу реагування на зміни зовнішньої дійсності функціонування підприємства. Саме система контролінгу підприємства виступає індикатором внесків окремих структурних підрозділів в результат виконання системи операцій, здійснюваних в процесі господарювання. Основні результати дії такої індикативної системи призначені, як правило, для управлінського персоналу вищої ланки або власників підприємства (виконавчі директори, члени ради директорів). Проведене узагальнення однієї зі складових метафункцій контролінгу, а саме: реалізація всіх функцій контролінгу спрямована на підтримку реалізації функцій системи управління підприємством, які (в свою чергу) визначені метою його функціонування. Для надання на підприємстві системи контролінгу спрямована на кардинальне підвищення якості управлінських рішень та підвищення ефективності діяльності при умові високого рівня якості її інформаційного забезпечення.

Відзначено, що вихідним елементом системи управління будь-якого ступеня складності та масштабу є людина з визначеними господарюванням потребами та інтересами, яка здійснює цілеорієнтацію системи. Тому розгляд контролінгу як концепції керівництва підприємством реалізується в підході до нього як інформаційно-аналітичної системи управління, яка обслуговує процес прийняття управлінських рішень. Доведено необхідність наявності в системі контролінгу підсистему фіксації збурень як зовнішнього впливу середовища функціонування, так і внутрішньої дії «людського фактора» для адаптації до таких збурень, що в свою чергу призведе до встановлення стійких рівнів управління ними, а отже до саморегуляції.

Розроблена система економічної експертизи, яка в контурах системи контролінгу виступає підсистемою, та проведена ідентифікація її істотних характеристик. Виокремлено наступні елементи системи економічної експертизи як: номенклатуру (перелік необхідної інформації); носії номенклатури (первинні, поточні, зведені, заключні); елементи методу; способи обробки інформації тощо.

Визначено сутнісний прояв основних ознак віднесення системи управління та контролінгу підприємства до складних систем. Зокрема, визначено робастність систем управління та контролінгу підприємства полягає в їх здатності до збереження часткового функціонування при відмові (відсутності) окремих елементів, компонентів чи підсистем; наявність неоднорідних зв'язків між елементами систем; та властивість емерджентності; розгляд кожного елемента системи окремо не дає повного уявлення про складність систем в цілому. Емерджентність цих систем досягається за рахунок наявності зворотного зв'язку.

Підсистема економічної експертизи як складова системи контролінгу підприємства взята поза такою системою (в контексті дослідження вирвана із структури, системи зв'язків) являтиме собою дещо інше у порівнянні з економічною експертизою, що розглядається в складі системи контролінгу.

Адаповано положення параметричної загальної теорії систем до підсистеми економічної експертизи, зокрема визначено дескриптори підсистеми (концепт, структуру та субстрат) в контурах системи контролінгу. Проведена ідентифікація істотних характеристик розробленої системи експертного економічного дослідження та виділено основні особливості її функціонування та розвитку, що істотно впливають на аналіз представленої системи, зокрема: динамічний розвиток системи експертних економічних досліджень визначається не стільки її історією, сукупністю подій зовнішнього середовища, скільки потребами конкретних ініціаторів її проведення; особливе значення для функціонування системи експертного економічного дослідження має людський фактор; у кожній окремий момент часу економіко-експертна система має множину шляхів розвитку, з яких реалізується тільки один; зростання складності системи експертних економічних досліджень за наявності великого різноманіття її об'єктів, збільшення числа прошарків у фрагментах господарської діяльності визначеного суб'єкта, які виносяться на експертне дослідження, а також компонентів і складових, визначає незворотність розвитку в часі; системі експертних економічних досліджень, як і будь-якій системі, властивий процес самоорганізації.

Проведена характеристика розробленої системи експертного економічного

дослідження за елементами: експерт-економіст; комунікативний ланцюг; технологія.

Встановлено базові компоненти підсистеми економічної експертизи як складової системи контролінгу підприємства такі, як аналізатор ін формації, отриманої на експертне дослідження; модель процесу дослідження; р-егулятор-висновок, на основі якого буде сформовано одну з альтернатив управ ляючого впливу, згідно поставленого завдання (коригатива).

Визначено прояв аспектних характеристик економічної експертизи, що вирізняють її як підсистему в контурах системи контролінгу (субстанція, будова, функціонування, розвиток) (табл.2).

Доведено, що використання економічної експертизи в системі управління підприємством дозволяє підвищити дієвість внутрішнього контролю за ефективністю роботи центрів прибутку і відповідальності, так як в цьому випадку внесок того чи іншого рівня управління у формування фінансового результату стає більш наочнішим: економічна експертиза виступатиме інструментом індикативного забезпечення ґрунтовності прийнятих рішень з врахуванням особливостей функціонування конкретного підприємства в визначених умовах господарювання та діючому законодавчо-нормативному полі.

В розділі 4 «**Особистісна парадигма експерта-економіста в системі інтелектуалізованого управління діяльністю підприємства**» визначено, що в існуючих дослідженнях не ставиться та, відповідно, не вирішується задача оцінки зв'язків розвитку економіки підприємства та підготовки суб'єктів експертної діяльності щодо економічних питань – експертів-економістів – носіїв спеціальних знань, і/або практичного досвіду.

Для формування повноцінного ринку праці як на загальнодержавному, регіональному та підприємницькому рівнях автором визначено необхідність дотримання збалансованої кон'юнктури (попиту та пропозиції) на експертів економічного спрямування, яка має бути забезпечена стратегічними прогнозами та достатньою еластичністю пропозиції.

Адаптовано дерево якостей експерта-економіста до вимог циклічного економічного розвитку України, в якому, на відміну від установлених поглядів, береться до уваги потреба оцінки не тільки професійного рівня, але й повного особистісного потенціалу особи, що претендує на здійснення експертно-економічної діяльності. Вперше побудовано структурну модель формування особ истісного потенціалу експерта-економіста, підґрунтям якої стала синергія біологічного, соціального та професійного розвитку особи експерта. Встановлено, що в иршення будь-якого економічного завдання, поставленого перед експертом, зводиться до дослідницької тріади «мислити – діяти – мислити». Її зміст збігається з компонентами (функціями) експертної діяльності та відповідаючими їм уміннями, що дозволили провести розподіл експертних умінь.

Доведено, що оскільки особистість експерта-економіста є цілісним утворенням, то характеристики при виборі експерта має піддаватися не окрема складова, а всі складові особи, стабільність зв'язку і взаємодія всіх складових особистості. Сформовано методичні підходи, алгоритм побудови бази даних по експертах економічного напрямку досліджень – класифікатор, який може бути використаний як кваліфікаційна характеристика експерта.

Таблиця 2 – Аспектні характеристики економічної експертизи як підсистеми в контурах системи контролінгу

Аспект	Суть аспекту	Прояв в системі економічної експертизи
Субстанція	Природа, спосіб існування системи, характер детермінації, походження системи, масштаби	Інформаційна система в контурах системи контролінгу. Зв'язки економіко-експертної детермінації: причинний, обумовлений і функціональний. Причино-наслідковий зв'язок визначений генетикою «завдання-розв'язок». Потреби функціонування підприємства, які формують причини або створюють можливість її виникнення, потребують висновків щодо обумовлення, доцільності тощо. Функціональний зв'язок полягає в тому, що зміна одних явищ спричиняє зміну інших: «висновок експерта- створення альтернативи управлінського рішення».
Будова	Елементи, ступінь відкритості, характер взаємодії елементів, ступінь організованості, ступінь складності системи, тип структури	Складна система відкритого типу, що характеризується сукупністю елементів певної форми і змісту, які взаємно пов'язані між собою і об'єднані регулярною взаємодією: номенклатура (перелік необхідної інформації); носії номенклатури (первинні, поточні, зведені, заключні); елементи методу бухгалтерського обліку; елементи методів документального фінансового контролю; елементи методів оподаткування; форми обліку та оподаткування; способи обробки інформації тощо. Характеризується дискриптивно-прагматичною моделлю.
Функціонування	Характер відтворення, кількість функцій, характер розташування, рівновага, ціль, ефективність, результат	Як складова системи контролінгу підприємства складається з компонентів: аналізатора інформації, отриманої на експертне дослідження; моделі процесу дослідження; регулятора-висновку, на основі якого буде сформовано одну з альтернатив управляючого впливу, згідно поставленого завдання в межах визначеного контуру управління: планування (моделювання) - контроль (аналізатор) - координація (регулювання).
Розвиток	Спроможність пристосуватися, спроможність до руху (швидкість), вектор розвитку, спроможність самовідновлення, етапи розвитку, траєкторія розвитку	Адаптивність до системи контролінгу, відповідність її цільовій орієнтації в частині визначених експертних завдань. Відповідність діалектичним принципам цілісності, системності, релятивності, універсальності й розвитку. Вплив на навколишнє середовище через певні елементи, що утворюють вихідні величини: (висновок, складений за результатами експертного економічного дослідження; формулювання висновків і відповідей на поставлені перед експертним економічним дослідженням питання; формування доказово-обґрунтованої бази на підставі даних економічної експертизи; заходи профілактичного характеру та управлінські рішення, сформовані за результатами і рекомендаціями експертного економічного дослідження; узагальнення досвіду проведення експертних економічних досліджень і розробка науково-методичних і практичних рекомендацій; адаптація та корегування застосовуваних методик при проведенні експертних економічних досліджень).

Примітка: розроблено автором

В роботі наведені пропозиції щодо розробки спеціалізованої рейтингової бази незалежних експертів-економістів на основі авторських теоретичних обґрунтувань, алгоритму і модель побудови кваліфікаційної таблиці.

Доведено доцільність і розроблена методика структурно-логічного аналізу ефективності проведення експертного дослідження за векторною моделлю, що дасть можливість підвищити наочність сприйняття оцінки рівня компетентності експертів-економістів в процесі конкретного дослідження зовнішніми користувачами економіко-експертних послуг.

Визначено, що реалізація на практиці особистісно компетентісного підходу до кожного окремого експерта-економіста, орієнтація на причинно-наслідкову узгодженість встановлених взаємозв'язків між компонентами й факторами господарської ситуації, факту, явища чи події, що досліджується, та логіко-нормативне її обґрунтування, спричинили різномірні зрушення в підходах до проектування й моделювання сучасної економічної експертизи, визначення її ефективності в системі менеджменту підприємства.

Вперше побудована компетентісна векторна модель, що дає змогу унаочнити професійний профіль експерта, унікальність якої полягає в розширенні інформаційних потоків, спрямованих до кінцевого споживача економіко-експертних послуг і самих експертів-економістів, у складі якої за доцільне вважається розбиття на чотири групи ознак: орієнтація на досягнення достовірності за поставленими запитаннями; організаційна стадія експертизи; процес безпосереднього експертного дослідження; стадія узагальнення результатів економічної експертизи. Дана інформація дасть можливість підвищити рівень компетентності самих експертів-економістів, забезпечити потенційних користувачів експертних послуг повним спектром інформації щодо компетентісних якостей конкретного експерта, що сприятиме обґрунтованому вибору експерта, скоротить терміни підготовчих робіт для ініціації експертного дослідження окремими юридичними особами і полегшить процес вибору експерта необхідної кваліфікації та/або формування експертних груп у межах конкретної територіальної області України. Сумарна кількість балів, одержана за даною моделлю конкретним експертом, може увійти як складова в загальне рейтингове оцінювання експерта та бути відображеною в його особистій публічній картці-анкеті експерта.

Визначення експертного економічного дослідження як окремої інформаційної підсистеми в середовищі контролінгу підприємства уможливило дослідження інформаційне забезпечення системи економічної експертизи у нерозривному зв'язку із зовнішнім щодо неї середовищем, яке здійснює систематичний вплив на її систему через відповідні елементи – вхідні величини. Визначено, що інформаційне забезпечення економічної експертизи має складну багатопланову структуру й визначається різними чинниками (складність питання, поставленого перед експертом; законодавчо-нормативна урегульованість питання; повнота інформаційного охоплення в фактографічних матеріалах, поданих експерту на дослідження тощо), а за обсягами воно повинно містити лише дані, необхідні для формування обґрунтованої відповіді. В роботі визначено обсяг релевантної та якісної інформації, достатньої для проведення певного виду економічної експертизи у відповідності до поставлених експертних завдань, визначених запитаннями

ініціатора проведення такої експертизи. Алгоритмізовано визначення інтегрального коефіцієнта ефективності системи інформаційного забезпечення економічної експертизи, який включає сукупність критеріальних характеристик інформації, визначених на основі методу бальних оцінок:

$$IK_{\text{еф}} = \sqrt[5]{K_1 \cdot K_2 \cdot K_3 \cdot K_4 \cdot K_5} \quad (1)$$

Проведення аналізу величини інтегрального коефіцієнта ефективності системи інформаційного забезпечення експертного дослідження ІКеф запропоновано провести з врахуванням наступних критеріальних діапазонів оцінки:

при $0,8 < IK_{\text{еф}} < 1$ – високий рівень ефективності системи інформаційного забезпечення експертного дослідження,

при $0,3 < IK_{\text{еф}} < 0,8$ – середній рівень ефективності системи інформаційного забезпечення експертного дослідження,

при $0 < IK_{\text{еф}} < 0,3$ – низький рівень ефективності системи інформаційного забезпечення експертного дослідження.

Сформовано критеріальні ознаки практичного застосування спеціальних знань з бухгалтерського обліку, економічного аналізу та оподаткування в окремих питаннях економічної експертизи.

Запропоновано механізм управління ризиками в процесі економічної експертизи, який ґрунтується на структуризації економіко-експертних помилок. Формалізований етап аналізу оцінки ймовірності помилки експертному висновку (хибність експертного висновку) (як можливий варіант) в авторському підході передбачає використання прикладних економіко-математичних моделей з фіктивними змінними, в яких фіктивна змінна виступає в ролі як результуючої, так і факторних (в силу того, що існує низка факторів, які можуть визначати результат – висновок експерта, але в той же час, ступінь їх прояву практично неможливо кількісно оцінити й виміряти).

В якості пробного варіанту вирішення поставленої задачі рекомендовано проведення аналізу ситуації з використанням лінійних ймовірнісних моделей. Доведено доцільність використання logit-аналізу для визначення ризику (ймовірності) помилки в процесі економіко-експертного дослідження.

Побудовано модель оцінювання наявності помилки висновку експерта-економіста, експлікація якої полягає у наявності в ній механізму логічного висновку, який дав би змогу оцінити рівень ризику невиявлення цієї помилки на основі якісних факторів впливу.

В розділі 5 «Імплементация підсистеми економічної експертизи в контурах системи контролінгу нафтогазових підприємств» проведено критичний аналіз сучасного стану нафтогазової галузі України і визначено, що динаміка її розвитку відбувається в умовах за політизованості економічних рішень щодо стратегії розвитку паливо-енергетичного комплексу країни, високих вимог до обґрунтованості і швидкості прийняття управлінських рішень по відношенню до діяльності підприємств цього комплексу. Складність ситуації визначається специфічними проявами невідповідності дій задекларованим заявам, непрозорість приватизаційних процесів у галузі, а також дестабілізуючих факторів, що склалися на світових енергетичних ринках, зокрема цінових колапсах на енергоносії, які

нівлюють конкурентні переваги вітчизняних підприємств. Визначено середовище та умови застосування економічної експертизи як підсистеми в контурах системи контролінгу на підприємствах нафтогазової галузі, яке характеризується сукупністю ознак, зокрема таких як фіктивне банкрутство підприємств, вуалювання та фальсифікація документації стосовно господарських операцій окремих суб'єктів, що входить до складу НАК «Нафтогаз України» тощо.

Організаційно-методичні аспекти модернізації управління підприємствами нафтогазової галузі з використанням підсистеми економічної експертизи в системі контролінгу визначені концептуальним розумінням взаємозв'язку між трьома системами: система управління підприємством → система контролінгу → система економічної експертизи (підсистема економічної експертизи в контурах системи контролінгу).

Побудована система контролінгу вертикально-інтегрованого нафтогазового підприємства на прикладі НАК «Нафтогаз України», що сприятиме взаємозв'язку та координації управлінських рішень, прийнятих на підставі інформаційних масивів, які спрямовані від кожного складового елементу цієї холдингової системи до корпоративного центру (рис.4).

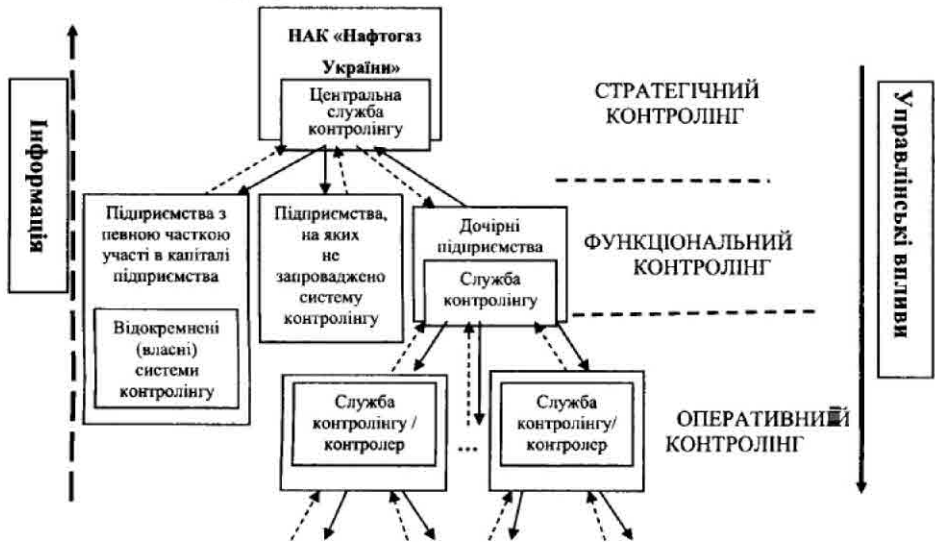

Рисунок 4 – Схема запровадження вертикальної моделі контролінгу НАК «Нафтогаз України»

Примітка: розроблено автором

Розроблено організаційно-методичні аспекти модернізації управління підприємством з використанням в системі контролінгу підсистеми економічної експертизи з врахуванням концептуальних проявів холдингу в якості визначеної

моделі/моделей (фінансово-економічна, процесна, інтелектуальна, маркетингова, генератора грошових потоків тощо).

Сформовано етапи розробки та становлення системи контролінгу холдингу, що дозволить оптимізувати час та підвищити ефективність її ввєдження та сформування системи відповідних показників для реалізації декомпозиції метацїлі за рівнями управління, визначення необхідності підсистем з врахуванням концептуальних проявів холдингу (рис.5).

Побудовано каскад схем служби контролінгу холдингу з врахуванням економіко-експертної служби, що сприятиме розробці моделі інформаційних потоків як в межах системи контролінгу, так і в межах холдингу в цілому.

Встановлено, що галузеві особливості функціонування нафтогазовидобувних підприємств вимагають певного розуміння експертом-економістом як самої технології видобутку нафти та газу, так і ознак витрат, що є найбільш необхідними в процесі управління нафтогазовидобувних підприємств (як з обліковою, так і контрольною метою), зумовлено виникненням нових об'єктів контролю витрат на нафтогазовидобувних підприємствах. Тому експерту-економісту необхідно бути обізнаним в класифікації витрат таких підприємств та можливостей її модернізації в напрямку визначення витрат на природоохоронні заходи.

Доведено використання економічної експертизи в якості дієвого інструменту в рамках підсистеми екоконтролінгу як системи планування, обліку, контролю, аналізу та аудиту екологічних об'єктів, здійснення яких сприяє досягненню еколого-економічної ефективності при прийнятті альтернативних підходів до здійснення оперативного та стратегічного управління підприємством.

Розроблено послідовність проведення експертного дослідження щодо питання визначення найбільш економікодоцільних напрямів реалізації природоохоронного заходу щодо рівня витрат на його проведення. Закцентовано, що процес розробки природоохоронного заходу відзначається низьким рівнем забезпечення інформацією; прийняття рішення про його реалізацію здійснюється з певним рівнем невизначеності, оскільки дії породжують деяку кількість можливих наслідків.

Наведено реалізацію використання методу ранжирування із застосуванням методу експертних оцінок в якості математичного апарату для об'єктивності врахування в процесі економіко-експертного дослідження наявних параметричних обґрунтувань експертів-екологів з різним ступенем відхилення як результатів самого заходу, так і величини витрат на його проведення.

ВИСНОВКИ

Здійснені у дисертаційній роботі дослідження пропонують узагальнення та концептуально нове вирішення актуальної наукової проблеми щодо розроблення теоретичних засад та методологічно-організаційних підходів до застосування економічної експертизи в контурах системи контролінгу підприємств. Отримані результати дозволили сформулювати низку висновків.

1.Проведено контурування проблем адаптації та розвитку економічної експертизи як дієвого інструменту контролінгу підприємств. Доведено її роль як чинника впливу на якість менеджменту для забезпечення успішного управління бізнес-процесами підприємства. Визначено прикладні передумови застосування

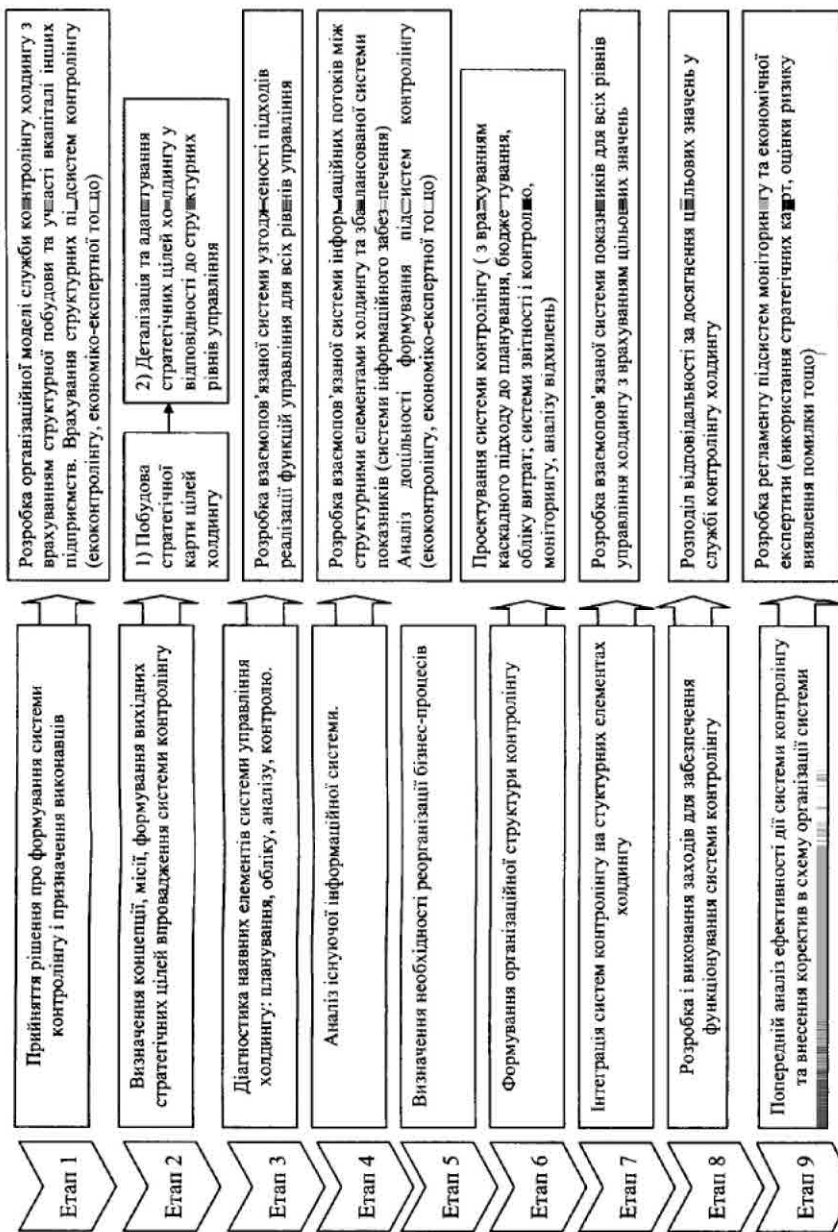

Рисунок 5 – Етапи розробки та становлення системи контролю холдингу

Примітка: розроблено автором

економічної експертизи як складової системи інтелектуалізованого управління діяльністю підприємств нафтогазової галузі України, зокрема, застосування підсистеми економічної експертизи в контурах системи контролю підприємства, що дозволить вирішити низку прикладних проблем підприємств нафтогазової галузі (стосовно обліково-управлінського забезпечення, технології економічних процесів, що стосуються господарювання, організаційно-структурної побудови підприємств, проведення діагностики фінансово-господарського стану на різних етапах існування підприємства, визначення перспектив розвитку тощо), і в подальшому матиме вплив на стан галузі загалом.

2. Наведені епістемологічні основи економічної експертизи та проведені ретроспективне дослідження еволюції концепту «економічна експертиза» за різними аспектами дослідження (історичний, гносеологічний, інституціональний тощо) сприяли констатації власного самостійного статусу економічної експертизи, виділенню її змістовних складових, а також її оцінці в якості інструменту удосконалення процесу вироблення, прийняття й реалізації управлінських рішень, вирішення проблемних питань, що виникають в процесі господарювання, ризик-менеджменту й перебуває в стані становлення та розширення сфери застосування.

Удосконалено визначення сутності категорії «економічна експертиза» з метою уникнення принципового дуалізму, який склався стосовно її понятійно-категоріального апарату, як фахового дослідження, яке включає в себе документальну перевірку, аналіз та оцінку окремих питань господарської діяльності підприємства, бізнес-процесів, особою-експертом за ініціацією суб'єктів управління системи інтелектуалізованого менеджменту для вироблення або уточнення управлінських рішень спрямованих на підвищення ефективності діяльності підприємства.

3. Визначено концепцію економічної експертизи як сферу практичної експертної діяльності, що пов'язана з контурованням її конкретного місця в системі господарського контролю для демаркації її від інших видів практичної економічної діяльності, форм контролю, а також наукової класифікації економічних експертиз за різними ознаками. На основі традиційних інституційних складових та сучасних інноваційних вимог інформаційного суспільства сформовано загальну концепцію економічної експертизи як систему теоретичного знання, що відображає закономірності розвитку її наукових основ та економіко-експертної діяльності в цілому; виділені науково-теоретичні складові економічної експертизи та концептуальні принципи її проведення, деталізовано її пізнавальні функції.

4. Сформовано науковий апарат дослідження економічної експертизи як інструменту контролю та побудовано логічну схему процесу економіко-експертного дослідження, на підставі якої структуровано складові економічної експертизи як процесу наукового дослідження для вирішення питань стосовно господарської діяльності підприємства в контурах системи контролю. Розроблена модель процесу економіко-експертного дослідження як інформаційного процесу, що дозволяє оцінити технологічні етапи його проведення з метою управління ним та проведено структуровання технології процесу економічної експертизи.

5. Доведено, що застосування в системі контролю підприємства економічної експертизи дозволить оптимізувати дію індикативної системи відхилень щодо

інформаційного забезпечення (визначення проблемних джерел інформації, які надають викривлену, недостовірну інформацію; зайвих ланок, що продукують інформаційний дубляж і можуть бути усунені) на всіх рівнях управління та формування комплексу управлінських рішень – коригативів з врахуванням законодавчо-нормативних регуляторів та наявних зворотних зв'язків між рівнями управління. Розроблено причинно-наслідкову схему прийняття управлінського рішення з врахуванням ланки економічної експертизи: композиційне подання процесу дозволить уточнити і алгоритмізувати кожен з причинно-наслідкових ланок та врахувати взаємозв'язок між ними та вплив потреб підприємства.

6. Визначено, що економічна експертиза може виступати окремим інформаційним каналом відносно окремого управлінського рішення або саме вона може виконувати роль фільтра, який абсорбує інформацію, яка безпосередньо не стосується управлінського рішення, залишаючи на виході релевантну інформацію. На підставі ймовірно-статистичної моделі розроблені моделі з виокремленням лише каналу економічної експертизи для дослідження гіпотез експертом та моделі, що враховують загальну сукупність каналів, в т.ч. і канал економічної експертизи.

7. Визначено адаптаційні аспекти реалізації підсистеми економічної експертизи в контурах моделі контролінгу А. Дайле в двох групах інструментів: інструментів планування та регулювання діяльності підрозділів (функція управління бізнес-процесами) та інструментів керівництва та стимулювання працівників (функція управління людьми). В контурах цього підходу виявлена наявність та наведена взаємоузгодженість основних завдань контролінгу та економічної експертизи. Удосконалене графічне зображення піраміди тотального контролінгу в мультифункціональному організаційному утворенні в контурах моделі А. Дайле, що відображає забезпечення цільового завдання контролінгу – побудови на підприємстві ефективної системи прийняття, реалізації, контролю й аналізу управлінських рішень.

8. Визначено, контролінг як саморегулююча система, що являє собою систематизовану сукупність підсистем, які формують замкнутий контур управління підприємством. Доведено необхідність наявності в системі контролінгу підсистеми фіксації збурень як зовнішнього впливу середовища функціонування, так і внутрішньої дії «людського фактора» для адаптації до таких збурень, що в свою чергу призведе до встановлення стійких рівнів управління ними, а отже до саморегуляції. Розроблено систему економічної експертизи, яка в контурах системи контролінгу виступає підсистемою, та проведена ідентифікація її аспектичних характеристик, що вирізняють її як підсистему в контурах системи контролінгу (субстанція, будова, функціонування, розвиток), базових компонентів (аналізатор інформації, отриманої на експертне дослідження; модель процесу дослідження; регулятор-висновок, на основі якого буде сформовано одну з альтернатив управляючого впливу, згідно поставленого завдання (коригатива)), виокремлено елементи підсистеми економічної експертизи (номенклатуру (перелік необхідної інформації); носії номенклатури (первинні, поточні, зведені, заключні); елементи методу; способи обробки інформації тощо) та проведена адаптація положень параметричної загальної теорії систем до підсистеми економічної експертизи в

контурах системи контролінгу (визначено дескриптори підсистеми (концепт, структуру та субстрат)).

9. Побудовано структурну модель формування особистісного потенціалу експерта-економіста, підґрунтям якої стала синергія біологічного, соціального та професійного розвитку особи експерта. Доведено, що оскільки особистість експерта-економіста є цілісним утворенням, то характеристичні має піддаватися не окрема складова, а всі складові особи, стабільність зв'язку і взаємодія всіх складових особистості. Сформовано методичні підходи, алгоритм побудови бази даних по експертах економічного напрямку досліджень – класифікатор, який може бути використаний як кваліфікаційна характеристика експерта та покладеними в основу спеціалізованої рейтингової бази незалежних експертів-економістів.

Доведено доцільність, розроблена методика та побудована компетентнісна векторна модель експерта, що дає змогу унаочнити його професійний профіль, унікальність якої полягає в розширенні інформаційних потоків, спрямованих до кінцевого споживача економіко-експертних послуг і самих експертів-економістів. Дана інформація дасть можливість підвищити рівень компетентності самих експертів-економістів, забезпечити потенційних користувачів експертних послуг повним спектром інформації щодо компетентнісних якостей конкретного експерта, що сприятиме обґрунтованому вибору експерта.

10. Алгоритмізоване визначення інтегрального коефіцієнта ефективності системи інформаційного забезпечення економічної експертизи, який включає сукупність критеріальних характеристик інформації, визначених на основі методу бальних оцінок. Сформовано критеріальні ознаки практичного застосування спеціальних знань з бухгалтерського обліку, економічного аналізу та оподаткування окремих питань економічної експертизи.

Запропоновано механізм управління ризиками в процесі економічної експертизи, який ґрунтується на структуризації економіко-експертних помилок. Доведено доцільність використання logit-аналізу для визначення ризику (ймовірності) помилки в процесі економіко-експертного дослідження. Побудовано модель оцінювання наявності помилки висновку експерта-економіста, експлікація якої полягає у наявності в ній механізму логічного висновку, який дає змогу оцінити рівень ризику виявлення цієї помилки на основі якісних факторів впливу.

11. Побудована система контролінгу вертикально-інтегрованого нафтогазового підприємства на прикладі НАК «Нафтогаз України», що сприятиме взаємозв'язку та координації управлінських рішень, прийнятих на підставі інформаційних масивів, які спрямовані від кожного складового елемента цієї холдингової системи до корпоративного центру.

Розроблено організаційно-методичні аспекти модернізації управління підприємством з використанням в системі контролінгу підсистеми економічної експертизи з врахуванням концептуальних проявів холдингу в якості визначеної моделі/моделей (фінансово-економічна, процесна, інтелектуальна, маркетингова тощо).

12. Сформовано етапи розробки та становлення системи контролінгу холдингу, що дозволить оптимізувати час та підвищити ефективність її введення та формування системи відповідних показників для реалізації декомпозиції метацилі

за рівнями управління, визначення необхідності підсистем з врахуванням концептуальних проявів холдингу. Визначено схеми побудови служби контролінгу холдингу з врахуванням економіко-експертної служби, що сприятиме розробці схеми інформаційних потоків як в межах системи контролінгу, так і в межах холдингу в цілому. Доведено доцільність використання економічної експертизи в якості дієвого інструменту в рамках підсистеми екоконтролінгу як системи планування, обліку, контролю, аналізу та аудиту екологічних об'єктів при прийнятті альтернативних підходів до здійснення оперативного та стратегічного управління підприємством.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Монографії

1. Перезовова І. В. Теоретико-методологічні основи економічної експертизи як форми фінансового контролю: [монографія] / Ірина Володимирівна Перезовова. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2013. – 320 с.
2. Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку фінансової системи : [колективна монографія] / Під ред. д.е.н. професора О.О.Непочатенко. – Частина 2. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. – 279 с., С. 159-167. – *(Особистий внесок автора: в п.5.12 визначено технологію організації та проведення економічної експертизи системи управління конкурентоспроможністю підприємства).*
3. Фінансова безпека соціально-економічного розвитку держави: сучасні проблеми та стратегічні орієнтири: [монографія] / за заг. редакцією О.В. Черняхівської. – Полтава. РВВ ПУЕТ, 2012.– 459 с., С.371 – 380. *(Особистий внесок автора: в п.3.3.2 сформовано експлікаційні аспекти податкового аудиту).*
4. Информационные технологии и автоматизация – основа управления Бизнесом. Учет и отчетность на предприятиях: современные подходы: [монографія] / под общ.ред. С.В.Куприенко; SWorld. – Одесса: Куприенко С.В., 2012. – 150 с.: ил., табл., С.92 – 112. *(Особистий внесок автора: в гл.4 проведено оцінку зоблігацій, визначено облікові аспекти операцій з конвертованими зоблігаціями).*

1.2. Публікації в іноземних виданнях та виданнях України, які включені до наукометричних баз даних

5. Perevozova I.V. Economic expertise business plan as an instrument of control in the financial justification of the investment project/ I.V. Perevozova//Journal of financial management and accounting:Warsaw University of Life Sciences – SGGW. – Warszawa, 2014. – 2(1) – 96 p. – P.5–12.
6. Перезовова І.В. Епістемологічні основи економічної експертизи / І.В.Перезовова // European Applied Sciences – Stuttgart, Germany: ORT Publishing –№ 6. – 2013 (Juni) –Volume 2 – 226 p. – P. 166 – 169.
7. Перезовова І.В. Номінативне поле концепту «економічна експертиза» в сучасних умовах його застосування в процесі здійснення фінансового контролю / І.В.Перезовова // Економіка: реалії часу. / Гол.ред. Філіпова С.В. – 2013. – N 2 (7). –

- 191 с. – С.150–156. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua> – Назва з екрану.
8. Перезовова І.В. Економічна експертиза як специфічна галузь знань/ І.В.Перезовова // Економіка: реалії часу. / Гол.ред. Філіпова С.В. – 2013. – № 3. – 238 С. – С.97–105. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opu.ua> – Назва з екрану.
9. Перезовова І.В. Економічна експертиза як пріоритетна форма фінансового контролю на підприємствах нафтогазової галузі України при вирішенні питань стосовно проведення природоохоронних заходів/ І.В.Перезовова // Економіст. – № 7 – Липень. – 2013. – Частина 2. – 66 с. – С.54–55.
10. Perevozova I. An observance of authenticity and objectivity of information is at forming of indexes of financial reporting in the conditions of unitization of registration-analytical procedures / I.V. Perevozova// Scientific Letters International Academic Society of Mikhail Baludansky. – № 2. – 2012. – Volume 1. – 155 p. – P. 41–45.
- 1.3. Публікації у наукових фахових виданнях**
11. Перезовова І.В. Використання математичних моделей в процесі економічної експертизи в рамках системи контролінгу підприємства / І.В.Перезовова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон, 2014. – Випуск 6. – Частина 3. – 237 с. – С.69 – 72.
12. Перезовова І.В. Імплементція економіко-експертної системи в систему контролінгу підприємства / І.В.Перезовова // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий журнал. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», 2014. – Вип. 10. – Т. 1. – 239 с. – С.103 – 107.
13. Перезовова І.В. Система контролю витрат нафтогазовидобувних підприємств: актуалізація побудови та аспекти функціонування / І.В.Перезовова, О.С. Степанюк // Інноваційна економіка. – Тернопіль: СМП «Тайл», 2013. – №5. – 387 с., – С. 283 – 286. *(Особистий внесок автора: визначено аспекти функціонування Система контролю витрат нафтогазовидобувних підприємств).*
14. Перезовова І.В. Історико - ретроспективний аналіз становлення економічної експертизи в Україні / І.В.Перезовова // Культура народів Причорномор'я / Науковий журнал / Гл. ред. Катунин Ю.А. – Серія: «Економіка» – Симферополь: Межвузовський центр «Крым». – 2013. – №256 – 253 с. – С. 38 – 43.
15. Перезовова І.В. Вирішення спорів з приводу дебіторської заборгованості за претензійною схемою/ І.В.Перезовова, О.М.Галько // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: С.І.Шкарабан (голов.ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 13. – 453 с. – С. 350 – 356. *(Особистий внесок автора: розроблено механізм застосування претензійної схеми для вирішення спорів з приводу дебіторської заборгованості підприємства).*
16. Перезовова І.В. Застосування економічної експертизи як процесу реалізації контрольної дії для підтримки прийняття управлінського рішення / І.В.Перезовова // Моделювання регіональної економіки: збірник наукових праць. — Івано-Франківськ: Плай, 2013. – №1(21). – С.396 – 402.

17. Перезозова І.В. Експлікація поняття реорганізації, особливостей та форм її здійснення в контексті проведення економічної експертизи законодавчо-нормативних джерел / І.В.Перезозова, І.П.Перелічка, Л.Л.Гричук // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник/ За ред. І.Г.Ткачук. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2013. – Вип.ІХ. – Т. 2. – 232 с. – С.71–83. *(Особистий внесок автора: проведено визначення особливостей та форм її здійснення в контексті проведення економічної експертизи).*

18. Перезозова І.В. Проблематика та невизначеність нормативних документів з організації розрахунків за виплатами працівникам / І.В.Перезозова, І.Б.Камінська // Наукові записки. Серія «Економіка»: збірник наукових праць. – Острозьк: В-во Національного університету «Острозька академія», 2012. – Випуск 20. – 310 с. – С. 254 – 259. *(Особистий внесок автора: проведено групування невизначеності нормативних документів з організації обліку розрахунків за виплатами працівниками).*

19. Станьковська І.М. Маркетингові послуги в управлінні конкурентоспроможністю: діагностика, оподаткування, експертиза / І.В.Перезозова, І.М.Станьковська // Моделювання регіональної економіки. Збірник наукових праць. — Івано-Франківськ: Плай, 2012.— № 2(20).— 346 с. – С. 407 – 416. *(Особистий внесок автора: визначено напрями економічної експертизи маркетингових послуг в контексті управління підприємством).*

20. Перезозова І.В. Подання інформації у фінансовій звітності підприємства з дотриманням якісних характеристик «достовірність» і «об'єктивність» / І.В.Перезозова // Вісник Хмельницького національного університету/ Економічні науки.- Хмельницький, 2012. – № 2, 2012. – Том 2 (186). – 302 с. – С.255 – 259.

21. Перезозова І.В. Структурна модель формування особистісного потенціалу експерта-економіста / І.В.Перезозова // Вісник Прикарпатського університету. Економіка. 2012. Вип. ІХ. – Івано-Франківськ: Плай. – 2012. – 523 с. – с.116 – 121.

22. Перезозова І.В. Експертиза бізнес-плану як ключовий елемент успіху підприємницької ідеї / І.В.Перезозова, С.М.Кафка, І.Б.Запужляк // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник / За ред. І.Г.Ткачук. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2012. – Вип.VIII. – Т. 2. – 288 с. – С.173 – 175. *(Особистий внесок автора: визначено аспекти застосування якісної оцінки ринку з метою використання отриманих результатів в процесі експертизи бізнес-плану).*

23. Перезозова І.В. Теоретичні аспекти виникнення внутрішнього державного боргу та його місце в системі суспільних відносин / І.В.Перезозова, С.В.Рудейчук, І.І.Плець // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. / За ред. А.М.Стельмашук. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2012. – № 3 (29). – 346 с. – С.294 – 300. *(Особистий внесок автора: визначено економіко-правова сутність внутрішнього державного кредитування та місце внутрішнього державного боргу у ньому).*

24. Перезозова І.В. Структуризація та аналіз спектру фінансово-аналітичної інформації щодо внутрішнього державного боргу / І.В.Перезозова, С.В.Рудейчук, І.І.Плець // Науковий вісник НЛТУ України: Збірник науково-технічних праць.–

Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.05. – 404 с. – С. 274 – 282. *(Особистий внесок автора: визначено сутність державного боргу, проаналізовано етапи формування величини державного боргу).*

25. Перезовова І.В. Організація експертизи бізнес-плану / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // *Економіка Крима*. – Симферополь: ТНУ імені В.И.Вернадського. – 2011. – № 2 (35) – 387 с. – С.248 – 253. *(Особистий внесок автора: розроблено методичні підходи до організації експертизи бізнес-плану).*

26. Перезовова І.В. Облік «бізнес-плану»: сучасна практика в умовах чинного законодавства (на прикладі бізнес-плану дослідження та розробки нафтогазового родовища) / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // *Вісник Житомирського державного технологічного університету/ Економічні науки*. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – № 2 (56), 2011. – Ч.1. – 256 с. – С.170 – 173. *(Особистий внесок автора: визначено особливості визнання та оцінки бізнес-плану як інструменту системи моніторингу підприємства).*

27. Перезовова І.В. Застосування економічної експертизи при вирішенні господарських спорів / І.В.Перезовова // *Науковий вісник Ужгородського університету / Серія «Економіка»*, 2011. – Спецвипуск 33. – Ч.1. – 236 с. – С.158 – 161.

28. Перезовова І.В. Щодо застосування економічної експертизи при вирішенні окремих питань управління фермерськими господарствами / І.В.Перезовова // *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З.Гжицького / Економічні науки*. – Львів: ФОП Жорпан Б.І., 2011. – Т.13, №1(47). – Частина 2. – 470 с. – С. 168 – 177.

29. Перезовова І.В. Достовірність подання інформації про необоротні активи, які утримуються для продажу, в контексті детінізації господарських процесів підприємствами України / І.В.Перезовова, А.С.Янчишин, С.В.Шишковський // *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник / За ред. І.Г.Ткачук*. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2011. – Вип. VII. – Т. 2. – 420 с. – С.109-113. *(Особистий внесок автора: розроблено практичні рекомендації формування достовірної інформації щодо необоротних активів підприємства, які утримуються для продажу; визначено методичні аспекти контролю таких операцій).*

30. Перезовова І.В. Уточнення чинної класифікації витрат як окремих аспектів організації контролю витрат нафтогазовидобувних підприємств України / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // *Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки* – Житомир: ЖДТУ, 2010. – № 4 (54). – 396 с. – С.273 – 274. *(Особистий внесок автора: розроблено методичні аспекти організації контролю витрат нафтогазовидобувних підприємств України).*

31. Перезовова І.В. Оцінка ефективності інвестиційних проєктів: облікове забезпечення / І.В.Перезовова, С.В.Рудейчук // *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*, вип.18, Ч.1 – Кіровоград, КНТУ, 2010. – 404 с., С.29-35. *(Особистий внесок: розроблено методичні аспекти оцінки ефективності інвестиційних проєктів).*

32. Перезовова І.В. Системний підхід до проведення фінансової санації підприємствами в умовах глобальної кризи економіки України / І.В.Перезовова, І.З.

Савчин // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник / За ред. І.Г.Ткачук. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. – Вип. VI. – Т. 1. – 390 с., С. 84 – 89. *(Особистий внесок автора: розкрито суть принципу системності «фінансової санації»).*

33. Перезовова І.В. Аналіз витрат нафтовидобувних підприємств та напрямки його вдосконалення в системі стратегічного планування інновацій / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник. / За ред. І.Г.Ткачук. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – Вип. IV. – Т. 1. – 285 с., С. 192 – 197. *(Особистий внесок автора: розроблено стратегічні карти для аналізу витрат, які враховують загальну суму витрат на виробництво продукції за статтями калькуляції).*

34. Перезовова І.В. Дослідження впливу параметрів підземних сховищ газу на їх економічні показники / І.В.Перезовова, Л.Т. Гораль // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: Науковий збірник. / За ред. І.Г.Ткачук. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007. – Вип. III. – Т. 1. – 457 с. – С. 223 – 227. *(Особистий внесок автора: визначення ефективності використання ПГС щодо надійності газотранспортної та газорозподільної систем України).*

35. Перезовова І.В. Методичні аспекти застосування стратегічних карт під час аналізу операційних витрат підприємств нафтогазового комплексу / І.В.Перезовова // Науковий вісник Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. – Івано-Франківськ, ІФНТУНГ, 2007 р. – 2(16). – 183 с., С. 142 – 145.

36. Перезовова І.В. Інтернет-торгівля як форма електронної комерції та перспективи її розвитку в Україні / І.В.Перезовова, М.Дупай, Т.Бурденюк // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – Випуск 5-2. – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – С. 160 – 164. *(Особистий внесок автора: встановлення основних характеристик ознак інтернет-торгівлі як форми електронної комерції та організації інтернет-магазину).*

37. Перезовова І.В. Судово-бухгалтерська експертиза як спосіб доказу обставин під час вирішення справ із господарських спорів / І.В.Перезовова, Н.П. Репела // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу «Наукові записки». – Вип. 14. Тернопіль: Економічна думка. – 2005. – С. 73 – 77. *(Особистий внесок автора: визначення аспектів застосування економічної експертизи в процесі вирішення господарських спорів між підприємствами).*

38. Перезовова І.В. Комплексна методика оцінки ефективності капіталовкладень як фактору стратегічного розвитку підприємства / І.В.Перезовова, Н.Ю. Максим'юк // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Збірник наукових праць Тернопіль: Економічна думка. Випуск 10. 2005 р. – 348 с. – С. 213 – 222. *(Особистий внесок автора: розроблена методика оцінки ефективності капіталовкладень підприємства).*

39. Перезовова І.В. Оцінка бізнес-процесів як один з етапів стратегічного аналізу фінансово – господарської діяльності підприємства в конкурентних умовах / І.В.Перезовова, Н.Ю. Максим'юк // Збірник наукових праць кафедри економічного

аналізу «Наукові записки». Вип.13. – Частина 2. Тернопіль: Економічна думка. – 2004. – 208 с. – С.13 – 16. *(Особистий внесок автора: визначено етапи оцінки окремих бізнес-процесів в контурах стратегічного аналізу фінансово – господарської діяльності підприємства).*

1.4. Публікації в інших виданнях

40. Гораль Л.Т. До розробки заходів підвищення конкурентноспроможності підприємства: метрологічний чинник / І.В.Перезовова, Л.Т.Гораль // Метрологія та прилади: науково-виробничий журнал. - №1(II) (45). - 2014. - 276 с. - С. 56 –59. *(Особистий внесок автора: доведення наявності соціального замовлення на гнучку та ефективну економіко-експертну систему у складі комплексної системи контролю).*

41. Переозова І.В. Облікові аспекти формування витрат на дослідження та розробку нафтових і газових родовищ / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // Нафта і газова промисловість: К.2009. – №1 – 64 с., С.10 – 12. *(Особистий внесок автора: розроблено методичний підхід до формування в бухгалтерському обліку інформації щодо витрат на дослідження на підприємствах нафтогазової промисловості).*

42. Переозова І.В. Методичні підходи до аналізу виробничих витрат / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТДЕУ: Випуск 17. / За ред. І.Д.Фаріона. – Тернопіль: Економічна думка, 2007 р. – 409 с. – С.308 –313. *(Особистий внесок автора: сформовано методичні підходи до аналізу виробничих витрат нафтогазовидобувних підприємств).*

43. Переозова І.В. Окремі аспекти виявлення порушень, пов'язаних із нарахуванням на несплатою ПДВ при експертному дослідженні господарських операцій в торгівлі / І.В.Перезовова, Н.П. Дячишин // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТДЕУ: Випуск 17. / За ред. І.Д.Фаріона. – Тернопіль: Економічна думка, 2007 р. – 409 с. – С.241 –248. *(Особистий внесок автора: згруповано аспекти характеристики експертного дослідження операцій, пов'язаних із нарахуванням на несплатою ПДВ).*

44. Переозова І.В. Аналіз витрат на виробництво продукції нафтовидобувних підприємств з використанням стратегічних карт в умовах сучасних комп'ютерних технологій / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // Формування економічних відносин в умовах становлення ринку. Збірник наукових праць ТАНГ. Випуск 9. – Тернопіль. Видавництво "Економічна думка", 2005. – 473 с. – С. 151 – 156. *(Особистий внесок автора: сформовано методичні підходи аналізу витрат на виробництво продукції нафтовидобувних підприємств з використанням стратегічних карт).*

45. Переозова І.В. Особливості експертного дослідження вкладів до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю / І.В.Перезовова, Н.П. Дячишин // Формування економічних відносин в умовах становлення ринку. Збірник наукових праць ТАНГ. Випуск 9. – Тернопіль. Видавництво "Економічна думка", 2005. – 473 с. – С. 204 – 207. *(Особистий внесок автора: визначено особливості експертного дослідження вкладів до статутного капіталу товариства з обмеженою відповідальністю).*

46. Переозова І.В. Напрями провадження судового обліку і користувачі послуг судових бухгалтерів в Канаді / І.В.Перезовова, Н.П.Репела // Економіка і ринок:

облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАНГ: Випуск 11. / За ред. І.Д.Фаріона. - Тернопіль: Економічна думка, 2004 р. - 288 с. - С.139 -145. *(Особистий внесок автора: визначено коло користувачів послуг судових бухгалтерів в Канаді та можливість застосування досвіду в практиці експертної діяльності).*

47.Перезовова І.В. Аналіз прийняття управлінських рішень щодо капітальних інвестицій на основі застосування стратегічно-аналітичної моделі / І.В.Перезовова, О.С.Степанюк // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТАНГ: Випуск 10. / За ред. І.Д.Фаріона. - Тернопіль: Економічна думка, 2004 р. - 271 с. - С.262 - 268. *(Особистий внесок автора: розроблено стратегічно-аналітичної моделі для прийняття управлінських рішень щодо капітальних інвестицій).*

48.Перезовова І.В. Використання фінансових коефіцієнтів та стратегічних карт в процесі аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства / І.В.Перезовова, С.М.Кафка // Збірник наукових праць професорсько-викладацького складу Інституту економіки і менеджменту інвестицій. Вип.2. / За ред. Б. М. Литвина. - Тернопіль: Економічна думка, 2004 р. - 186 с. - С.74 - 83. *(Особистий внесок автора: розроблено стратегічні карти для аналізу фінансово-господарської діяльності нафтогазовидобувного підприємства).*

49. А.с. №34526. Проект Концепції державної боргової доктрини України / І.І.Плець, І.В.Перезовова; дата реєстр.11.08.2010. *(Особистий внесок автора: фрагмент концепції стосовно застосування економічної експертизи в процесі встановлення реальної величини державного боргу).*

50. Фаріон І.Д. Організація обліку, контролю й аналізу : навчальний посібник / І.Д. Фаріон, І.В. Перезовова // За ред. І.Д.Фаріона. - Тернопіль: Економічна думка, 2004. - 487 с. *(Особистий внесок автора: тема 1: с.4-20; тема 2: с.21-32; тема 3: с.33-45; тема 4: с.46-67; тема 5: с.68-102; тема 6: с.103-137; тема 11 : с.206-230; тема 12: с.231 - 245; тема 13: с.246-256; тема 15: 266-283; тема 16: с.284-296).*

51. Фаріон І.Д. Організація обліку, контролю й аналізу : навчальний посібник / І.Д. Фаріон, І.В. Перезовова // За ред. І.Д.Фаріона. - Тернопіль: Економічна думка, 2007. - 714 с. *(Особистий внесок автора: тема 1: с.5-28; тема 2: с.29-42; тема 3: с.43-56; тема 4: с.57-75; тема 5: с.76-98; тема 6: с.99-132; тема 11 : с.209-250; тема 12: с.251 - 254; тема 13: с.264-277; тема 15: 305-321; тема 16: с.321-368).*

52. Орлова В.К. Бухгалтерський облік на підприємствах нафтогазової промисловості : навчальний посібник / За ред. В.К. Орлової, С.М. Кафки. - Івано-Франківськ: Нова зоря, 2013. - 784 с. *(Особистий внесок автора: п.7.6:327-341.)*

53. Управління витратами навч. посіб. / за ред. д.е.н., професора Кузьмін-на О.Є. та д.е.н., професора Данилюка М.О. - Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2014. - 264 с. *(Особистий внесок: автору належить тт.1.5: с.26-34;п. 2.4: с. 58-61;п. 6.3: с. 177-180.)*

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

54.Перезовова І.В. Прикладні передумови застосування економічної експертизи як форми фінансового контролю на підприємствах нафтогазової галузі України / І.В.Перезовова //Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної

конференції. – Івано-Франківськ. 2013. – 272 с. – С.203 – 206.

55.Перезовова І.В. Моделирование процесів ідентифікації ризиків економічного експертного дослідження / І.В.Перезовова, О.С. Кондур, Т. П. Гой // Математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці : Матеріали III Міжнародної науково-методичної конференції / Чернів.нац.ун-т ім.Ю.Федьковича. – Чернівці: ДрукАрт, 2013. – 296 с. – С.215 – 216. (Особистий внесок автора:застосування *logit*-аналізу для визначення ризику (ймовірності) помилки в процесі економіко-експертного дослідження).

56.Перезовова І.В. Застосування економічної експертизи в процесі фінансового менеджменту / І.В.Перезовова, Л.Т.Гораль//Бухгалтерський облік, економічний аналіз та контроль в умовах формування і розвитку сучасних концепцій управління: тези виступів XII Міжнар. наук. конф. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 388 с. – С. 328 – 330. (Особистий внесок автора:побудовано модель економічної експертизи як процесу реалізації контрольної дії).

57.Перезовова І.В. Застосування економічної експертизи в процесі контролю витрат на проведення природоохоронних заходів нафтогазовидобувними підприємствами України / І.В.Перезовова, О.С. Степанюк//Актуальні проблеми розвитку суб'єктів господарювання в умовах інформатизації та глобалізації економіки – Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, проведеної на базі ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ. – Тернопіль: Крок, – 2013 – 348с. – С.97 – 100. (Особистий внесок автора: актуалізація застосування економічної експертизи в процесі контролю витрат на проведення природоохоронних заходів нафтогазовидобувними підприємствами України).

58.Перезовова І.В. К вопросу влияния деятельности нефтегазодобывающих предприятий на окружающую среду / І.В.Перезовова, О.С. Степанюк // Развитие країн в умовах глобалізації: технологічні, економічні, соціальні та екологічні проблеми: матеріали II міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 23-24 травня 2013 р. – Тернопіль: Крок,2013. – 236 с. – 183 – 185. (Особистий внесок автора: актуалізація напрямків реалізації економіко-екологічних досліджень).

59.Перезовова І.В. Актуалізація застосування економічної експертизи в процесі вирішення проблем з дебіторською заборгованістю підприємства/ І.В.Перезовова, О.М. Галько // Спецпроект: аналіз наукових досліджень: матеріали VIII Міжнар. наук.- практи. конф., 30–31 трав. 2013 р. : у 6 т. – Дніпропетровськ: Біла К. О., 2013. – Т. 2 : Економіка сьогодні. – 2013. – 124 с., С.112 – 114. (Особистий внесок автора: визначені контури застосування економічної експертизи при прийнятті управлінських рішень щодо дебіторської заборгованості підприємства).

60.Перезовова І.В. Проблеми та перспективи розвитку економічної експертизи як незалежної форми фінансового контролю в Україні / І.В.Перезовова // Развитие бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління : Міжнар. наук.-практ. конф., 2013 р., 24 – 28 трав., м. Судак : матеріали. – Сімферополь : ДІАІП, 2013. – 300 с. – С.102 – 103.

61.Перезовова І.В. Статистические исследования в системе информационно-аналитического обеспечения стратегического управления предприятием / І.В.Перезовова // Государственная статистика как общественное благо: стоимость,

- якість, використання: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Спб.: Нестор-Історія, 2012. – 292 с. – С.194 – 195.
62. Перезовова І.В. Поняття та вплив імponderабілів в процесі проведення аналітичних процедур оцінки діяльності підприємства на прийняття управлінського рішення / І.В.Перезовова, О.М.Чедлєєва, О.О.Гомон // Інноваційний потенціал соціально-економічного розвитку України в умовах глобалізації: Збірник наукових праць Міжнародної наукової практичної конференції. – Вінниця: Центр підготовки наукових і навчально-методичних витань ВТЕІ КНТЕУ, 2012. – Ч.1 – 500 с. – С. 454 – 458. *(Особистий внесок автора: визначення нових інформаційних сукупностей – імponderабілів, що мають вплив на прийняття управлінського рішення в процесі діяльності підприємства).*
63. Перезовова І.В. Щодо питань оцінки компетентності та адекватності суджень при формуванні висновків експерта-економіста / І.В.Перезовова // Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции «Современные направления теоретических и прикладных исследований '2011». Том 9. Экономика. – Одесса: Черноморье, 2011. – 91 с. – С.58 – 60.
64. Перезовова І.В. Помилки експертів-економістів при формуванні висновків – об'єктивна реальність / І.В.Перезовова // Стан, проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах сучасних концепцій управління: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції/ [відповідальні за випуск: проф. Рудницький В.С., доц. Бачинський В.І.]. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – 584 с., С.344 – 345.
65. Перезовова І.В. Щодо проблемних питань пізнання наукового апарату економічного контролю / І.В.Перезовова // Розвиток бухгалтерського обліку, контролю та аналізу у сучасних концепціях управління [Текст]: Міжнар. наук.-практ.конф., 2011 р.,19 – 21 трав., м. Судак : [матеріали]. – Сімферополь, ВД «АРИАЛЬ», 2011. – 286 с. – С.210 – 212.
66. Перезовова І.В. Напрямки дослідження функціонування підприємства в рамках концепції стійкого росту / І.В.Перезовова // Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики: тези виступів X-ї Ювілейної міжнародної наукової конференції / Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2011. – 200 с. – С.103 – 104.
67. Перезовова І.В. Статистичні дослідження в системі інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління / І.В.Перезовова, Х.В.Обельницька, А.М. Романів // III Всеукраїнська науково-практична конференція «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем» м. Івано-Франківськ 21 – 22 жовтня 2011. – 228 с. – С.108 – 109. *(Особистий внесок автора: інформаційні потреби підприємства для прийняття управлінських рішень; методи статистичного дослідження, що застосовуються в системі інформаційно-аналітичного забезпечення стратегічного управління підприємством).*
68. Перезовова І.В. Актуальні питання аудиту в системі стратегічного управління підприємством / І.В.Перезовова, С.М.Кафка, О.С. Степанюк // III Всеукраїнська науково-практична конференція «Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем» м. Івано-Франківськ 21-22

жовтня 2011. – 228 с. – С.100-101. (*Особистий внесок автора: актуалізована доцільність застосування принципу сутності над формою при формуванні понятійного апарату форм контролю на сучасному етапі його формування*).

69. Перезовова І.В. Інтеграція аудиту та інших форм фінансового контролю як спосіб розкриття та розвитку його невикористаних можливостей/ І.В. Перезовова // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Ринок аудиторських послуг в Україні: стан і перспективи розвитку», яка відбулась 15 – 16 квітня 2010 року в м. Івано-Франківську. – 293 с. – С.152 – 154.

АНОТАЦІЯ

Перезовова І.В. Теоретичні та організаційні засади економічної експертизи в управлінні підприємствами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу Міністерства освіти і науки України, Івано-Франківськ, 2014.

У дисертаційній роботі запропоновано концептуально нове вирішення актуальної наукової проблеми щодо розроблення теоретичних засад та методологічно-організаційних підходів до застосування економічної експертизи в контурах системи контролінгу підприємств. Проведено контурування проблем адаптації та розвитку економічної експертизи як дієвого інструменту контролінгу підприємств, доведено її роль як чинника впливу на якість менеджменту для забезпечення успішного управління бізнес-процесами підприємства. Наведені епістемологічні основи економічної експертизи та проведено ретроспективне дослідження еволюції концепту «економічна експертиза» за різними аспектами дослідження. Доведено, що застосування в системі контролінгу підприємства економічної експертизи дозволить оптимізувати дію індикативної системи відхилень щодо інформаційного забезпечення на всіх рівнях управління та формування комплексу управлінських рішень – коригативів з врахуванням законодавчо-нормативних регуляторів та наявних зворотних зв'язків між рівнями управління. Побудовано систему контролінгу вертикально-інтегрованого нафтогазового підприємства на прикладі НАК «Нафтогаз України», сформовано етапи її розробки та становлення, розроблено організаційно-методичні аспекти модернізації управління підприємством з використанням в системі контролінгу підсистеми економічної експертизи.

Ключові слова: економічна експертиза, контролінг, нафтогазова галузь, підприємство, система управління, управлінське рішення.

ANNOTATION

Perevozova I.V. The theoretical and organizational principles of economic expertise in the management of enterprises. – Manuscript.

Doctoral thesis submitted to the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas in candidacy for a doctor's degree in economics, specialty 08.00.04 – Economics and Business Management (by the type of business activity) – Ivano-

Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ministry for Education and Science of Ukraine, Ivano - Frankivsk, 2014.

The thesis offers a concept-based novel solution of urgent scientific issues associated with the development of theoretical frameworks, methodological and organizational approaches to the economic expert analysis in the system of business planning and control. The research contours the problems of adjusting and developing economic expert analysis as an effective tool of business planning and control, proves the importance of economic expert analysis as a crucial factor that influences the quality of management and consequently provides for the efficient management of business processes. The thesis highlights epistemological foundations of economic expert analysis and traces the history of the concept of «economic expertise» by various aspects of study. The research proves that economic expert analysis if viewed an integral part of business planning and control system will improve the efficiency of deviation detecting system in terms of information provision at all levels of management and in all aspects of managerial decision making including remedial measures with respect to legislative and regulatory norms as well as effective reverse links between different managerial levels. The doctoral thesis presents business planning and control system developed for a vertically integrated oil and gas company (evidence from JSC «Naftogaz Ukraine»), analyses the stages of its formation and development, suggests organizational and methodological aspects for improving the system of business management by promoting the sub-system of economic expert analysis in business planning and control.

Keywords: economic expert analysis, business planning and control, oil and gas industry, enterprise, management system, managerial decision.

АННОТАЦИЯ

Перезовова И.В. Теоретические и организационные основы экономической экспертизы в управлении предприятиями. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности) – Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа Министерства образования и науки Украины, Ивано-Франковск, 2014.

В диссертационной работе предложено концептуально новое решение актуальной научной проблемы по разработке теоретических основ и методологически-организационных подходов к применению экономической экспертизы в контурах системы контроллинга предприятий. Проведено контурирование проблем адаптации и развития экономической экспертизы как действенного инструмента контроллинга предприятий. Доказана ее роль как фактора влияния на качество менеджмента для обеспечения успешного управления бизнес-процессами предприятия.

Приведены эпистемологические основы экономической экспертизы, ретроспективное исследование эволюции концепта «экономическая экспертиза» по различным аспектам исследования и усовершенствовано определение сущности самой категории «экономическая экспертиза». Сформированы концепция экономической экспертизы и научный аппарат исследования экономической

экспертизы как инструмента контроллинга, построено логическую схему процесса экономико-экспертного исследования. Доказано, что применение в системе контроллинга предпринятия экономической экспертизы позволит оптимизировать действие индикативной системы отклонений по информационному обеспечению на всех уровнях управления и формирования комплекса управленческих решений – коригативов с учетом законодательно-нормативных регуляторов и имеющихся обратных связей между уровнями управления.

Определено, что экономическая экспертиза может выступать отдельным информационным каналом относительно отдельного управленческого решения или именно она может исполнять роль фильтра, абсорбирующего информацию, которая непосредственно не касается управленческого решения, оставляя на выходе релевантную информацию. На основании вероятностно-статистической модели разработаны модели с выделением только канала экономической экспертизы для исследования гипотез экспертом и модели, учитывающие общую совокупность каналов, в т.ч. и канал экономической экспертизы.

Алгоритмировано расчёт интегрального коэффициента эффективности системы информационного обеспечения экономической экспертизы, который включает совокупность критериальных характеристик информации, определенных на основе метода балльных оценок. Сформированы критериальные признаки практического применения специальных знаний эксперта-экономиста по бухгалтерскому учету, экономическому анализу и налогообложению в исследовании отдельных вопросов в процессе экономической экспертизы.

Разработано причинно-следственную схему принятия управленческого решения с учетом звена экономической экспертизы. Определены адаптационные аспекты реализации подсистемы экономической экспертизы в контурах модели контроллинга А. Дайле и разработана подсистема экономической экспертизы в контурах системы контроллинга предприятия, проведена идентификация ее аспектных характеристик.

Построена структурная модель формирования личностного потенциала эксперта-экономиста. Сформированы методические подходы, алгоритм построения базы данных по экспертах экономического направления исследований, разработана методика и построена компетентностная векторная модель оценивания эксперта.

Предложен механизм управления рисками в процессе экономической экспертизы, построена модель оценки наличия ошибки в заключении эксперта-экономиста. Построена система контроллинга вертикально-интегрированного нефтегазового предприятия на примере НАК «Нафтогаз Украины», сформированы этапы ее разработки и становления, разработаны организационно-методические аспекты модернизации управления предприятием с использованием в системе контроллинга подсистемы экономической экспертизы.

Ключевые слова: экономическая экспертиза, контроллинг, нефтегазовая отрасль, предприятие, система управления, управленческое решение.

